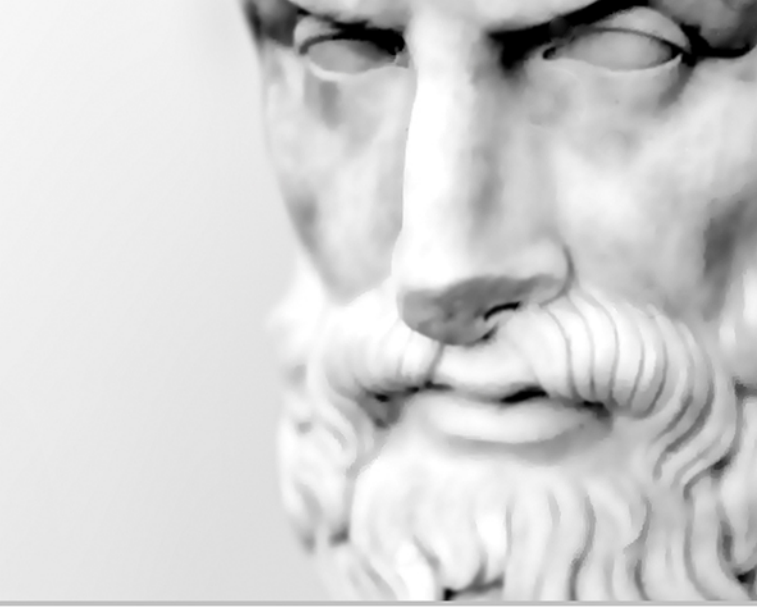


Felsefeden Çıkış

Doç. Dr. Şengül Çelik

AVRUPA YAKASI

DOÇ. DR. ŞENGÜL ÇELİK

FELSEFEDEN ÇIKIŞ

Yayın No: 70
Felsefeden Çıkış
Doç. Dr. Şengül Çelik

Genel Yayın Yönetmeni / Ahmet İzci
Editör / Çiğdem Güzelhan Kılıç
İç Tasarım / Adem Şenel
Kapak / Yunus Karaaslan
Baskı - Cilt / Kenan Ofset
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit.
C Blok No: 258 Topkapı-İstanbul
(Tel: 0212 613 31 20)

1. Basım, Aralık 2013

İstanbul, Aralık 2013
ISBN: 978-605-5032-11-1

T. C. Kültür Bakanlığı Sertifika No:14111

© Avrupa Yakası Yayıncılık 2014

Avrupa Yakası Yayınları, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık Ltd. Şti.'nin markasıdır.

Avrupa Yakası Yayıncılık
Çatalçeşme Sokak. No: 27/10
Cağaloğlu / İSTANBUL
Tel: 0212 526 39 75
Belgegeçer: 0212 526 39 76
www.avrupayakasiyayinlari.com
www.ilgikultur.com
e-mail: info@ilgikultur.com
online satış: www.ilgikitap.com

DOÇ. DR. ŞENGÜL ÇELİK

FELSEFEDEN ÇIKIŞ

AVRUPA YAKASI

Doç. Dr. Şengül Çelik

1972'de Adana'da doğdu. 1990 yilinda Adana Anadaolu Lisesi'nden mezun olarak ODTÜ İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde üniversite eğitimine başladı. Seçmeli olarak aldığı bir felsefe dersinden etkilenerek 1994 yılında ODTÜ Felsefe Bölümüne geçti. 1996 yılında ODTÜ Flesefe Bölümünden lisans, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümunden yan-dal diplomaları alarak mezun oldu. 1999 yılında yüksek lisans, 2008'de doktora diplomalarını yine aynı üniversiteden aldı. Ahlak felsefesi, eğitim felsefesi, ve günümüz felsefesi üzerine çalışmalar yaptı, dersler verdi. Bu alanlara ek olarak kadın konusunda çalışmalarda bulundu.

Hala Yıldız Teknik Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 7
DEĞER 10
FELSEFE 12
DİN 14
BİLİM 15
EVREN KURGULARI 16
FELSEFE VE… 18
FELSEFİ PARADİGMA KAYMALARI,
EVREN KURGULARININ TERK EDİLMESİ 19
ÜLKEMİZDE FELSEFE 29

Ders 1: Varlık mesajdır, okumak insanlık.
BİR "VAR"MIŞ BİR "YOK"MUŞ 33

Ders 2: Varlık vardır, yokluk yoktur.
LİSAN-I LÜGATİ ADEMİYE 47

Ders 3: Dinlemek konuşmanın tümleyenidir.
LİSAN-I LÜGATİ ÂDEMİYE 51

Ders 4: Varlığın "ne"liği en temel insanlık sorunudur.
ESKİ SORULAR, DEĞİŞMEYEN CEVAPLAR 55

Ders 5: Hiç kimse zannettiği kadar zannettiği kimse değildir.
KUANTU M İLLİYETİ 59

Ders 6: Ortaya karışık, karışıklık değil barışıklıktır.
ORTAYA KARIŞIK 65

Ders 7: Emin olunmadan huzurlu olmak zordur.
HUZUR NEREDE? 73

Ders 8: Hiçbir oyun sadece oyun değildir.
ÇÜRÜK ELMA.....79

Ders 9: Kara büyülü sözleri ayıklamak insanlık borcudur.
KADIN DÜNYASINDA ERKEKÇE SÖZLER.....85

Ders 10: Biz güçlükleri paylaşan bir toplumuz.
TOPLUMSAL DİSLEKSİ.....91

ÖNSÖZ

Toplum olarak, iyi-kötü, güzel-çirkin, faydalı-zararlı birçok farklı vasıflara sahip çok çeşitli insan tiplemelerimiz vardır. Ancak, öyle vasıflarımız vardır ki küçük-büyük tüm insanımız tarafından doğuştan gelen bir yetenekle elde edilmiş izlenimi uyandırır. Örneğin bizim toplumumuzda yabancı dil öğrenmek ayrıcalıklı ve zor bir iştir. Matematikle uğraş, adına dâhi denilen özel kişilere has bir çalışma alanıdır. Sır saklamak, hepimizin kardeş olduğu bir dünyada gereksizdir. Kalp kırmanın hesabı yoktur, nasılsa helalleşiriz. Kitap okumak, entellere ait bir özentidir. Başta trafik kuralları olmak üzere tüm kurallar, çiğnenmek için vardır. Düşünmek, akla zarardır. Ama konuşmak her şart altında ve her yerde serbesttir; derste, trende, otobüste, hastanede, kütüphanede, tuvalette... Hem de öyle bilenin bildiği konuda değil, herkesin her konuda konuşması muhtemeldir. Bu kadar çok konuşulan bir yerde o kadar çok da üretim beklenir ama iş yazmaya gelince insanlar hemen geri çekilir. Çünkü yazmak son derece tehlikeli bir eylemdir. Yazı belgedir. Yazılı belge sizi ele verir. Konuştuğunuz kayıt edilse de montaj deyip inkâr hakkınız saklıdır ama yazdıklarından kaçmak çok büyük maharet gerektirir. İşte bu yüzden yazmak cesaret işidir. Bu kitapta yazılanlar ise bir cesaretin değil hissettiklerini paylaşma duygusu esaretinin eseridir.

2005-2008 yılları arasında günümüz felsefecileri üzerine yaptığımız bir projenin sorusuydu "Türkiye'de felsefe

var mı?" Evet, basit görünse de kimsenin rahatlıkla "Tabii ki var." diye ilk solukta cevaplayamadığı bir soru olmuştu bu. Kimisi bunu dil devrimine kimisi köklerimizden ayrılışa bağladı. Gerçi her şeye rağmen Türkiye'de felsefe yapıldığı inancına sahip olanlar da çıkmadı değil.

Aynı projede çok kıymetli hocalarımız yazdıklarının okunmadığından şikâyet ederken birbirlerini okumadıkları da yapılan tespitler arasındaydı. Uzun zamandır bu sorunlar üzerine düşünüp konuştuk. Nedense felsefe alanının önce bir dil, sonra da yöntem sorunu olduğu en çok üzerinde durulan konular oldu. Evet, felsefecinin yazdıklarını felsefeciden başkası pek anlayamıyordu. Hatta bazen felsefecilerin yazdıklarını kendilerinin bile anlamadıkları iddiasında bulunacak kadar ileri gidenler de vardı.

Felsefenin babası Socrates yazılı hiçbir eser bırakmamıştır. Hâlâ en çok okunan felsefe kitapları arasında olan Plato'nun eserleri ağır ağdalı bir dille, satırlar süren paragraflarla değil, ustası ve öğrencileri ile yapılan diyaloglarla tarihe mâl olmuştur. Dahası en çok tartışılan isimlerden Nietzsche, aforizmalar sıralama cesareti göstermekten geri durmamıştır. Ama bizde felsefe, indekslerin kurallar ağına takıldı ve insanlar ne söylediklerinden çok nasıl söyledikleri ile yargılandı. Zamanla felsefece konuşmak da yazmak da sayıları yüzleri geçmeyecek insanlara ve sadece üniversite koridorlarına hapsoldu. Gerçi bu duruma karşı eleştirilerini yazanlar da çıktı ama sayıları hep azınlıktı ve onlar da felsefe dışı olmakla suçlandı.

Ülkemizde bunca sarsıcı olaylar olurken hadiseler karşısında birbirimizi anlayacağımız ortak bir kavramlar sisteminden bile yoksun oluşumuz, aslında felsefi üretimden

mahrumiyetimizin bir göstergesidir. Felsefe kavramlarla çalışır. Kavram üretir, türetir, kavramlara anlam yükler, hatta bazen gereksiz gördüğü kavramları tüketir, yeniden üretir.

Kavram yoksulluğumuzu üzülerek izliyor ve bu kitapta şimdiki duruma nasıl gelindiğinin felsefece küçük bir tarihçesini anlatmayı zorunlu görüyoruz. Tarihçeden sonraki kısa yazılar, sadece olaylar karşısında felsefe eğitimi almış ama felsefece yazılanın okunmamasından mustarip bir kalemin duygularını felsefe penceresinden felsefe dışı paylaşmasıdır, başka bir şey değil *Felsefeden Çıkış.* Dileyen bunu, sorunlara felsefeden medetle bir çıkış arama, olarak okur. Dileyen, akademik felsefi anlayıştan çıkış.

Bu zamana kadar tüm derslerin girişini okuyup girişe takılan ve bir türlü çıkışı bulamayanlara yeni bir yol *Felsefeden Çıkış.*

DEĞER

Aslında her şey karşımıza çıkan ilk teklifle başlar, *yaşamak* ya da *ölmek*. Kendi isteğimizle gelmediğimiz bir dünyada önümüze çıkan ilk tercihtir. Ne ilginçtir ki bu ilk tercih, kişinin kendisi tarafından alınacak bir karara dayanmadığı halde hayatidir. Kişinin kendi adına yapılan ilk tercih yaşam ve ölüm arasında bir var yok meselesidir ve insanın ilk tercihi onu dünyada ilk hisseden ebeveyni tarafından yapılır. Belki de bu yüzden toplum ile aile, aile ile birey arasındaki bağlar hep sorgulama konusu olsa da büyük bir çoğunluk tarafından kan ve soy bağının kurduğu ilişki terk edilemez bir zorunluluk olarak görülmüştür.

Dünyaya tercih yapma bilinci ile gelmeyen insanın gelişmesi zamana mahkûmdur. Bir kez hakkındaki hüküm "yaşam" olarak belirlenen insan kendi adına yapılan bir tercihler silsilesiyle yoluna devam eder. Adının seçilmesi, yiyeceklerinin seçilmesi, yaşayacağı yerin seçilmesi, okuyup okumayacağının seçilmesi gibi. Varlığının bilincine vardığı andan itibaren tercihler silsilesinin resmigeçidi olan ömür sürecini ne şekilde tamamlayacağı kendi seçimlerine bağlanır. Gerçi çoğu insan kendiliğinin bilincine vardığı zaman kendiliğini farklılaştıracak özel seçimler yapmak yerine o zamana kadar kendi adına tercih edilmiş seçimlerle yola devam eder ki aslında bu belki de onun ilk seçimidir. Hayatın kaynağında

var olmak ya da olmamak şeklinde ortaya çıkan ve hayatın her anında farklı şekillerle -hissedilse de edilmese de- varlığını sürdüren seçme-seçilme prensiplerinin bilime dönüşmüş halidir felsefe, hatta bu konu hakkındaki sorgulamaları öyle derinleşmiştir ki tercih etme özgürlüğüne sahip olup olmadığını bile sorgulamıştır. İnsanın varlığı anlama çabası da kendi başına bir tercih olduğu gibi daha sonraki bütün tercihlerini de şekillendirecek bir değerlendirme eylemidir. Bu eylemi her insan iyi ya da kötü bir şekilde yapar ya da yaptığını sanır.

Aristo'ya göre bu sorgulama, hayatımızı uğrunda harcadığımız en üst erdem olan mutluluğa ulaşmak içindir. Aristo, "Güruhun çoğunluğu mutluluğu kaba hazlarda bulur ve o hazların kendisini mutlu edeceğine inandığı için hayatlarını kaba hazların peşinde koşarak yaşar." demiştir. Bu güruh, düşünme gerektiren eylemi yapmaz ya da aklı sınırlı olduğu için yapamaz ve çoğu insana belki de çok ağır gelecek bir yaklaşımla sıradan hazlar peşinde koşan güruhların sığırlar gibi yaşadığını söyleyecek kadar ileri gider. İlk ve en düşük hayat tarzı olan hazlar hayatının bir üst basamağında politik hayat vardır. Bu tarz hayat yaşayanlar, mutluluğa ulaşmak için şan ve şeref peşinde koşanlardır. Her ne kadar şeref Aristo sisteminde önemli bir erdem olsa da başkasının takdirine bağlı olduğundan bu tarzda bir şeyler eksiktir. En üst seviye hayat tarzında mutluluğu derin düşünmede arayan insanlar vardır. Aristo'nun teleolojik evren kurgusunda her varlığın bir amacı olduğu gibi insanın da bir varlık amacı vardır, o da aklını kullanmaktır. İşte bu yüzden kendini mutlu edecek şeyin derin düşünme olduğunu anlayan ve onun peşinde koşanlar gerçek erdem sahibi insanlardır. Felsefe, erdem sahibi düşünürlerin mutluluk peşinde

olma eylemidir. Bu öyle verimli bir arayıştır ki tüm bilimlerin doğuşuna dâyelik etmiştir.

"Tercih" veya "seçim" tekli sistemlerde mümkün kavramlar değildir. Yani ister aynı gösterge çizelgesi (skala) üzerinde derece farklarının olduğunu düşünün ister bir zıtlıklar dünyasına inanın, her iki durumda da çoklu değerler sistemi vardır. İster birbirinden zıtlık ilişkisi ile ayrılsın ister derece farkıyla, tercih ya da seçimi ortaya çıkaran çoklu seçileceklerin bulunması durumudur. Felsefenin işi ise bu çoklu değerler silsilesinin işleyiş, kavrayış, gösteriş, düzenleyiş yollarını aramaktır. Bu o kadar köklü bir arama, sorgulama çabasıdır ki bazen tercihin tüm hayat olduğu bazen de tercih diye bir şansımız olmadığı gibi iki kutuplu sonuçlar doğurmuştur. Yeri gelmiş tercih bir belirlenmişlik ve özgürlük sorunu olmuş yeri gelmiş belirlenmiş evrende yaşıyor olsak da tercihte özgürüz diyen uyumluluk kuramları kurulmuştur. Ancak her şeyden önemlisi bu arayış bazen sadece bir ya da birkaç alanda yapılan açıklamalarla kendini gösterse de çoğu zaman bir evren kurgusu ile sonlanmıştır. Bu kurgular kendini en çok din ve felsefe alanlarında gösterirken zamanla bilim ve sanat da bu arayış için farklı mecralar olmuştur.

FELSEFE

Bir kavramın tanımının yapılması aslında bir sınıflandırmanın yanı sıra bir sınırlandırma çabasıdır. Felsefenin tanımındaki sıkıntılar bu açıdan bakıldığında gayet anlaşılır bir hâl almaktadır. Öyle bir bilim alanı düşünün ki her şey hakkında bir şey söylemiş ve söylemekte olsun ve buna kendiliği de dâhil olsun. Yöntem kuran, yöntem geliştiren,

yöntem kullanan ama bunda da sınırlarını alabildiğince geniş tutan felsefe için tanım aramak tam da bu yüzden başlı başına felsefi bir sorundur. Hal böyle olunca felsefeye uzlaşılmış bir tanım bulmak gitgide zorlaşmaktadır.

Felsefe, derin düşünme eylemidir ve bu eylemden üretilenlerin belli bir yöntemle ortaya konulmasıdır. Felsefe, insanın varlık ve varlıkla ilgili her alanı her nesneyi her kavramı (buna yokluk da dâhil) anlamlandırma çabasıdır. Felsefe, insanın kaçınılmaz olarak yaptığı düşüncenin ürünüdür. Felsefe, soru sorma becerisidir. Felsefe, insanın cesaret, merak ve azim ile hakikat arayışıdır. Felsefe, ayak basılmamış topraklarda yürümektir. Felsefe, varlığın dayanılmaz ağırlığına karşı dik durabilmektir. Felsefe, sanıldığı gibi yolda olmak değil yol olmaktır.

Felsefenin başka bir tanımını "Merakla başlayan ve varlıkla ilgili her alanı kapsayan konularda yöntemli bir sorgulama, bir arayıştır." diye yapabiliriz. Tarihsel olarak felsefe, "Evrenin ana maddesi nedir?" sorusuyla başlamış evrenin nasıl oluştuğunu, varlığın bilgisini, anlamını, varlıklar arası ilişkileri sorgulamıştır. İnsanoğlunun vazgeçilmezi olan güzellik ve sanatı, kullandığı dili, sahip olduğu hatta olamadığı bilgiyi, bu bilgiyle oluşturduğu bilimi, zamanı, mekânı ve tüm bunların insanla, hayatla, toplumla, mutlulukla ilişkisini sorgulamıştır.

Hatta birçok insan gibi "Felsefe ne işe yarar?" diye sorup felsefe kendini de sorgulamıştır. Felsefe, insanın aslında en temel ihtiyaçlarından olan "anlamlandırma" çabasıdır. İnsanın kendiliğini, evreni, evrendeki yerini aramasıdır. Bu yüzden felsefi sistemler açık ya da kapalı bir evren kurgusu

içerir. Kurguladığı evrenin yapısına göre de değerler sistemi ve bu değerlere göre de hayat tarzları sunar.

DİN

Dinin tanımı da felsefe kadar zorlu ve kapsamlıdır. Yukarıda felsefe için yapılan tanımları dinin genel ve kapsamlı tanımı için de rahatlıkla kullanabiliriz. Özellikle varlık sorgulaması her iki alanın da en temel özelliğidir. Din denince akla ilk semavi dinler gelse de bazı insan kurgusu sistemlerin zamanla dine benzer yapı alması ile oluşmuş, din diye anılan inanç sistemleri de vardır. Bugün için bu tarz inanç sistemlerini kimi zaman din kimi zaman felsefe başlığı altında görmek mümkündür. Ancak biz tanımlama yaparken din ve felsefenin evren kurgularına vurgu yapmayı tercih ettiğimizden her iki alanı bu perspektiften en temel ayrıt edici unsur olan *tanrı* kavramına dayanarak açıklamış bulunmaktayız. Aslında inanç sistemi olmayı din başlığı altında bulunmak için gerekli görsek de yeterli bulmamaktayız. Bu yüzden genel olarak din kavramını kullandığımızda tanrı anlayışı olan dinlere işaret etmiş olacağız. Düşünce tarihi incelendiğinde din ve felsefenin ortaya koyduğu birçok benzer düşüncelere rağmen konuları örtüşse de birbirinden farklı metot ve bakış açısıyla hareket ettikleri görülmektedir. Daha somut ifade edersek aynı resmi farklı perspektiften incelerler de diyebiliriz. Bu açıdan değerlendirildiğinde Batı medeniyetinin ürünü felsefelerle, Yunan medeniyetinin oluşturduğu felsefeler birbirinden farklı metot ve bakış açıları ile ortaya konmuştur. Yunan medeniyetini oluşturan anlayış yarı pagan, yarı mitolojik bir kültürün ürünü iken, Batı medeniyeti Hıristiyanlık gibi semavi bir dinden beslenmiştir.

BİLİM

Felsefenin konularının tarihsel süreç içinde ayrışması ve gelişmesi ile oluşan bilgi kümelerinin belli bir yöntemle bir araya toplanıp isimlendirilmesi bilimleri doğurmuştur. Her bilimin başlangıcında felsefi sorular ve sorunlarla felsefi bir arayış yatar. Ne zaman elde edilen veriler büyük bir bilgi kümesi haline gelirse işte o zaman bilim felsefeden ayrılır. Kendi özel yöntemi ile ve yeni bir isim ile yoluna devam eder. Bu süreç içinde bilim bugünkü gibi salt "nasıl" sorularına değil "niçin" sorularına da cevap aramaktaydı ve felsefe ile olan bağı daha kolay gözlemlenmekteydi. Ancak felsefenin yöntem olarak doğa bilimlerinden ayrıştırılması ve hayata ve hakikate dair en temel sorunların metafizik alanında kalması felsefe ile bilimin o zamana dek ortak giden yollarını ayırmıştır. Gerçi bilimin ortaya koydukları da tıpkı felsefe ve din gibi evren kurgusu içerebilir. Bir evren kurgusu içerdiği müddetçe bilim de tıpkı felsefe ve din gibi hayatın en temel sorularının arayışı ile şekillenen hayat yapıları sunmuştur. Hatta bazı dönemler bilimsel kurgular o kadar baskın bir hayat yapısı dayatmıştır ki bu baskı ile din de felsefe de çok ağır suçlamalara maruz kalmıştır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi din, felsefe ve bilim konu olarak en temel varlık sorunlarının halli için insanlara bir evren kurgusu sunar. Belki de bu yüzden zamanla din, felsefe ve bilim arasındaki geçirgenlik bir çekişmeye dönüşmüş ve bu üçlüyü uyumla çalıştıranlar ve ısrarla ayrıştıranlar olmak üzere iki farklı cephe açılmıştır. Bu cepheler çalışmalarına temel aldıkları perspektiflere göre dindar filozof, ateist filozof, dindar bilim adamı, ateist bilim adamı,

filozof din adamı, ateist din adamı, filozof bilim adamı gibi değişik kimlikler oluşturmuştur.

EVREN KURGULARI

Din de felsefe de evren kurguları sunar. Bazen felsefi evren kurgularıyla dinsel evren kurguları benzeşir. Örneğin semavi dinlerin evren kurgusunun en temel özelliği sunduğu evrenin yaratılmış olmasıdır. Evren yaratıldığına göre bu yaratılmış evrenin bir yaratıcısı vardır. Her felsefi sistemde olmasa da Aristo'nun evren kurgusunda da evren yaratılmıştır. Ancak bu dinlerin anladığı şekilde bir yaratılma değildir. Aristo'nun ezeli evreni kendisi hareket etmeyen ilk hareket ettirici tarafından harekete geçirilmiştir. İşte bu hareketi başlatan kendisi hareket etmeyen varlık Aristo'nun evren kurgusunun tanrısıdır. Bazı evren kurgularında tanrı yoktur. Evrim, insanlara tanrısız bir evren kurgusu sunar. Evrim kurgusunda canlı varlıklar cansız varlıklardan rastlantısal olarak oluşmuştur, dolayısıyla bu evrende kargaşa, şans ya da rastlantı hâkimdir.

Bazı kurgular evrenin oluşu ile ilgili bir sistem önerisinde bulunmaz. Septisizm ve solipsizm gibi düşünce sistemlerinde bir evren kurgusu yoktur. Çünkü bu sistemler evrenin varlığından şüphe etmektedirler. Onların sunduğu sistemde bilinemezlik ya da şüphe hâkimdir. Bir solipsist için şüphe edilmeyecek tek gerçeklik kendi varlığıdır. Şüphe felsefenin yapı taşlarındandır. Şüphe ile başlayan düşünceler açık seçiklikle de noktalanabilir, bilinemezlikle de. Bazen şüphe sadece bilgi ile ilgilidir bazen bilginin ötesinde varlığa kadar uzanır. Kimileri şüpheyi bir üretim aracına döndürmüştür kimileri şüpheyi hayat felsefesi yapıp şüphe

durağında demirlemiştir. Akılcı felsefe kurgularının en büyüklerinden Rene Descartes verimli bir şüphe ile yola çıkmış ve sistem kurmuştur. Ancak Descartes'te kendi varlığından şüphe eden özne; evreni yaratan ve varlığının bilgisini öznelerin içine koyan aldatmaz bir tanrı kurgusunu akıl etmesiyle şüpheden kurtulur. Bu yüzden tanrısal kurgu içerse de dinlerden farklı olarak Kartezyen sistemde açık seçik bilginin kaynağı akıldır. Din ve tanrı kavramlarına siyaset ve toplum alanlarında yer veren John Locke, bu tarz şüphelerin insanın cevap veremeyeceği sorularla uğraşmasından kaynaklandığını düşünür ve evren kurgusunu insanın beş duyu organı ile algılayabildiği bilgiler üzerinden sınırlandırarak kurar. Böylelikle Batı felsefesinin iki amansız kutbu, akılcılık ve deneycilik şeklinde sürer. Semavi dinlerde varlık tanrısal olduğu gibi varlığın bilgisinin kaynağı da ilahi vahiydir. Bu temel tezlere sahip olmakla birlikte akılcı/deneyci cephesinde yerini alanlar da olmuştur.

Evren kurgusu sunan sistemlerin çoğu sundukları evren anlayışına paralel hayat kurgusu da sunarlar. Hayat kurguları kendisini ahlak, siyaset, ekonomi, hukuk gibi alanlarda gösterir. Örneğin Immanuel Kant'ın akılcı evreninde evrensel akıl ile rezonans halinde olan akıl, doğru akıl yürütmeler yaparak ne yapması gerektiğini bulur ve kendisine yapılmasını istemediği eylemleri başkasına yapmaz. Hâlbuki Jeremy Bentham ile başlayan faydacılık anlayışına göre hayat kurgusu ölçülebilir nitelikler üzerinden tanımlanır çünkü sunulan evren kurgusunda bilginin kaynağı algılara, algılar duyulara dayanır. Varlık da en genel bağlamda duyumsanabilen bir kavramdır. Bu yüzden insanın hayat kurgusunda ölçülebilir olma temeldir. İnsana ait en ölçülebilir özelliği haz ve acı olduğunu kabul ettiğinden en değerli şey ona haz

verenler, en kaçınılası şeyler de acı verenlerdir. Böylelikle evrensel nesnellik içeren evren kurgusunun yakalanmasının da en kolay yolu, en kolay ölçebileceklerimize dayandırılmıştır.

FELSEFE VE…

Felsefenin her alanla ilişkisi sorgulanmıştır. Felsefe ve din, felsefe ve sanat, felsefe ve bilim… Felsefe ve bilim sürekli karşılaştırılmış, yöntem farkına vurgu yapılmış olsa da hiç kimsenin inkâr edemeyeceği bir şey varsa her bilim, bir düşünce, bir sorgulama olarak felsefeden doğmuştur. Bilim, evren kurgusu sunmadaki iddiasını, hayat anlayışı oluşturmada aynı keskinlikle göstermemiştir. Ancak din ile felsefe hayat alanında da iddialıdır. Bu durum felsefe ve din ilişkisinde uzlaşmaya varılmasını hayli güçleştirmiştir. Tıpkı felsefe gibi din de tüm hayatı kuşatan bir yapıya sahip olduğundan bazen beraber bazen tamamen farklı kulvarlarda ama aynı şekilde insanlara yol olmuşlardır.

Felsefenin sunduğu evren kurgularının en temel özelliği insanın otorite olarak kendisini öncelikli görmesidir. Dinle ayrıldığı en açık nokta burasıdır. Felsefenin evren kurgusu ile dinlerin evren kurgusu birçok alanda kesişebilir ama semavi dinlere tabi olan insanlara göre evren kurgusu kâinatın yaratılmışlığı, dolayısıyla bir tanrı kurgusu ile başlarken felsefe sistemleri bu noktaya sistemlerini örgüledikten sonra gelebilirler ya da hiç gelmezler.

Tüm semavi dinlerin ilk insanları Hazreti Âdem ve Hazreti Havva yeryüzünde birbirini bütünleyen zıtlar olarak birliği temsil ederken çocuklarının dünyaya gelmesi ile ilk toplum, en küçük yapı taşı olan aile ile meydana gelmiştir. Arapçada ikinin cemaat ifadesi ile kullanılmamasının evrene

bakan hakikatinden biri bu olsa gerektir. Bu tabloda Habil ile Kabil'in sorunu da ilk toplumsal sorunu temsil eder. Sonuçta aynı toplum fertlerinden iki farklı görüş çıkmıştır. Bu görüşler birbirlerini tamlayan aynı hakikatin yüzleri değildir. Artık bütün, farklı yönlerde ilerleyen parçalara ayrılmıştır ve bu parçaların ne çıkış noktası ne de varacakları yer aynı kaynaktan beslenmemektedir. Biri otoriteye tabiiyeti diğeri de isyan ve muhalefeti temsil edecektir. Din, hayatı düzenleyen kurallar olarak bu noktada devreye girecek ve ilk toplum doğru ve yanlışla Tanrı buyruğuna uymak ya da uymamak olan haram ve helal kavramları ile tanışacaktır.

Semavi dinlerin bu genel yaklaşımı, ilkel toplumların sosyolojik yapısını inceleyen antropologlar tarafından da doğrulanacaktır. Böylelikle her toplumsal yapının kendine göre bir hayatı anlamlandırma ve buna göre değerler oluşturma özelliği olduğu genel kabul görmüştür. Seküler ahlakın gelişmesi ile bu ikili değerler sistemi iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış, beğenilen-beğenilmeyen diye de adlandırılacaktır. İyi ve kötünün insanlık tarihinin en başından ayrılması adeta sonuna kadar da böyle devam edeceğinin habercisidir. İyi ve kötü her zaman olacağına göre değişecek şey bu durumun dağılım yüzdeleri olacaktır.

FELSEFİ PARADİGMA KAYMALARI, EVREN KURGULARININ TERK EDİLMESİ

Din ve felsefe düşünce tarihinin büyük bir bölümünde evren kurguları oluşturmak ve bu kurgulara uygun hayat felsefesi sunmak ile gelişmiş olsa da farklı sistemlerin zorlu çatışmalarına da sahne olmuştur. Bugün için adı büyük filozoflar listesinde yer alan birçok düşünürün en büyük özelliği

sistem kurmuş olmasıdır. Sistem kurmuş filozofların en bilinenleri şüphesiz Plato, Aristo, Thomas Aquinas, Gottfried Leibniz, Baruch Spinoza, Rene Descartes, Immanuel Kant, G. W. F. Hegel gibi bildik isimlerdir. Bilimlerin henüz felsefenin kanatları altında palazlandığı bu dönemlerde filozof, aynı zamanda bilim adamıdır ya da en azından çağının en ileri bilimine vakıf kişidir.

Son dönemlerin adından en çok söz ettiren isimlerinden Thomas Kuhn bilim dünyasındaki bu dönüşümleri "paradigma kayması" olarak tanımlayacak ve bilim tarihinin sıçrayışlarla ilerleyen bir yapısı olduğunu iddia edecektir. Kuhn'un iddiaları o kadar etkileyicidir ki bulduğu taraftar kadar karşı cepheler de açarak verimli çalışmalara ön ayak olmuştur. Kuhn'un paradigma kaymaları ile sıçrayışlar yaptırdığı tarih de Yunan felsefesi ile başlatılan felsefe tarihi anlayışı da çok su götüren görüşler olsa da düşünce tarihini anlamlandırmada genel bir yaklaşımdır. Bu yüzden Kuhn'un paradigma kayması anlayışını eleştiriye tabi tutmadan görünen anlamı ile kullanarak, bugüne kadar kabul edilmiş felsefe tarihini inceleyerek, sıçrayışlarla anlamaya çalışacağız.

Bu bakış açısından felsefe tarihi ele alındığında Yunan felsefesi ile başlatılan düşünce tarihinin ilk sıçrayışı dolayısıyla ilk paradigma kayması Antik Yunan Dönemi'ne aittir. Homeros ve Hesiod'un anlatımları ile şekillenen mitolojik evren kurgularının terk edilip akılcı açıklamaların yapılması ile başlayan bu dönem daha sonra Klasik Dönem olarak adlandırılacaktır. Klasik Dönem'in Yunan toplumu için büyük dönüşümü I. Constantine'in Hıristiyanlığı da devletin tanıdığı dinler arasına almasıyla başlamış ve I. Thedosius'un Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olarak kabul etmesi ile gelişmiştir. Böylelikle Klasik Dönem de yerini Helenistik Dönem'e

bırakmıştır. Dönüşümün en can alıcı hamlesini yapmak ise Ortaçağ'ın altın döneminde Aristo astronomisini İncil ile birleştiren Thomas Aquinas ile mümkün olacaktır. Yer merkezli evren kurgusunu İncil ile birleştiren Thomas'ın etkisi, kilise tarafından kutsanması ve korunması ile günümüze kadar sürmüştür. Ortaçağ, felsefe adına tam bir paradigma kayması yaşamıştır diyebiliriz. Filozofların kendi deney ve gözlemleri üzerine yaptıkları akıl yürütmeleri ile şekillenen evren kurguları, bir anda yerini bu felsefelerin tanrısal sisteme, özellikle de Roma İmparatorluğu'nun resmi dini olan Hıristiyanlığa uyumunu ve dönüşümünü sağlayacak kimlikle yapılandırması ile geçmiştir. Ortaçağ felsefesi bir yandan Hıristiyanlığın Batı'da büyük bir otorite olmasını sağlarken paralel tarihlerde Ortadoğu'da İslam'ın yükselişi ile de farklı bir canlılık kazanmıştır.

Aristo, Klasik Dönem'in sistem kurmuş filozofları arasında en ayrıcalıklı yere sahip, en uzun hüküm sürmüş olanıdır. Astronomi alanındaki görüşleri Copernicus'un *Göksel Kürelerin Devinimi Üzerine* kitabı tarafından yerle bir edilirken teleoloji kuramına dayalı fiziği Newton'u bekleyecektir.

1687'de yayımlanan *Doğa Felsefesinin Matematiksel İlkeleri* kitabı yeni bir dönüşümün habercisi olmuştur. Isaac Newton yaptığı çalışmalarla mekanik bir sistem kurmuş ve özellikle "Eylemsizlik yasası", "Kuvvet ile ivmenin çarpımının kuvvete eşit olduğunu gösteren yasa" ve "Etki ile tepkinin eşitliği yasası" ile bilim tarihine damgasını vurmuştur. Copernicus'un astronomisi gibi Newton fiziğinin belli alanlarda kutsal metinle örtüşmemesi sadece Hıristiyanlık âlemi için değil tüm düşünce sistemlerini etkileyecek büyük ve her alana etkin bir perspektif kaymasına sebep olmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde evrenin merkezini

yerden güneşe çevirdiği için devrim diye adlandırılan Copernicus Devrimi gibi büyük bir devrimle sonuçlanmıştır. Copernicus Devrimi'ne rağmen Thomas Aquinas'ın kilise tarafından kutsanması sosyal alandaki etkisinin yankı bulabilmesi Newton'u bekleyecektir. Nitekim Newton fiziği sadece doğa bilimlerinde değil tüm alanlarda belirgin bir şekilde etkin olmuştur.

17. yüzyılda Descartes gibi küçük yaşlardan itibaren Cizvit okulunda eğitim görmüş biri dahi, bilimin ortaya koyduğu verilerden etkilenmiş ve şüpheyi metotlaştırıp dini rasyonalize etmeye çalışmıştır. Descartes düşündüğü için vardır ancak bundan emin olmasını sağlayan Tanrı'nın varlığıdır. Descartes'in dualizmi birtakım çelişkilere cevap verirken aslında yeni çelişkileri de beraberinde getirmiştir.

Newton, fizik bilim adamı olarak ün yapmış olsa da eserlerinde sosyal ve beşeri bilimlerle uğraşan bilim adamlarına da çağrılarda bulunmuştur. Newton, fiziği metafizik değerlerden arındırıp maddenin doğasına inmiş ve birçok bilinmezi bu şekilde aydınlatmıştır. Bu açıdan da seküler bilimin de en önemli isimlerindendir. Her ne kadar kendisi inanan bir insan olarak asıl yapmak istediği modern bilim ışığında Hıristiyanlığa yeni bir kitabın uyarlanması olmuşsa da o bu yönüyle pek anılmamıştır. Newton'un beşeri bilim adamlarına seslenişi karşılıksız kalmamış, David Hume, Immanuel Kant, Jeremy Bentham, Francis Hutchenson gibi büyük isimlerin arasında bulunduğu birçok düşünür tarafından uygulamaya geçirilmiştir. David Hume ilk eserini 26 yaşında ortaya koyarken Newtoncu yepyeni bir insan bilimi ortaya koyacağını iddia ediyor ve bilimi imkânsız kıldığını düşündüğü metafizik kavramlara dayanan kitapların ateşe atılmasını istiyordu. Kant, sayesinde dogmatik uykusundan uyandığını

itiraf ettiği ustasından daha temkinli davranma ihtiyacı duyuyordu. Kant din temeline dayandırmadığı sistemini ahlak alanında çalışmasını sağlamak için Tanrı'nın varlığını kabule ihtiyaç hissetmiştir. Bu dönem modernizmi doğuracak hümanizmin hızla geliştiği dönemdir.

1859 yılında *Türlerin Başlangıcı* kitabı ile Charles Darwin varlığın özellikle insan varlığının ortaya çıkışını tanrısız açıklayan evrim kuramı ile tarihsel dönüşümün hızlanmasına katkıda bulunmuştur. Öyle ki bu dönem düşünürlerin bilim dışı kalma endişeleri ile metafiziğe yer açacak farklı kuramlar oluşturması ile de anılır. Çarpıcı bir örnek olarak belki Henri Bergson'un sezgiciliği sistemleştirdiği *Yaratıcı Evrim* kitabı verilebilir. İnsan merkezli sistemlerin altın vuruşu 1912 yılında Charles Dawson'un ortaya attığı *Piltdown Adamı* ile yapılmıştır. 1953 yılında Piltdown Adamı'nın sahte olduğu ispatlanmış ve bilimlerde yapılan en büyük sahtekârlıklardan biri diye anılmaya başlamıştır. Ama o zamana kadar hem bilim hem de sosyal bilimlerde geri dönülmez adımlar atılmıştır. Dinin yerini bilimin aldığı ve tüm kuramların bilimsel gerçeklikten hareket etmesi gerektiği düşüncesinin en radikal halini ifade eden bilimcilik, modern dönemin etkin anlayışlarından biridir. Bilimlerin temel alınmasının hem en büyük zaferi hem de zayıflaması, aslında, Charles Dawson'un Piltdown Adamı'na çok şey borçludur. Tam 42 yıl mutlak gerçeklik gibi kabul gören evrim teorisi bu dönemde en büyük ataklarını yapmıştır.

Özetle, tüm bu felsefi akımlar zaman içinde halden hale girerek modern insanın hayata bakış açısını değiştirmiş ve köklü bir perspektif kaymasına sebep olmuştur. Copernicus'un yer merkezli evrenden güneş merkezli evrene sıçrayışı gibi bir devrim, beşeri bilimlerde tanrı otoritesi perspektifinden

insan merkezli bakış açısına çevirmiştir. Evrenin merkezinin tanrıdan insana dönüşmesi ile sosyal alanda ve kişilerin özel alanlarında büyük değişiklikler yaşanmıştır. İnsanoğlu artık tanrıyı mutlu edecek şeylerin değil kendi mutluluğunun peşinden koşacak hale gelmiştir. Modern dönemde tanrısal otorite bilimde kaybettiği yerini ne ahlakta ne siyasette ne de kişilerin şahsi hayatlarında koruyabilmiştir. Modern dünyanın merkezi insan oluvermiştir. Bu, dinlere karşı oluşturulmuş Seküler hareketlerin tümü zamanla hümanist felsefe başlığıyla toplanıp 1950'de Amerika'da (dine yapılan yeni tanımlar sayesinde) şaşırtıcı ve ironik olarak din diye anılır olmuştur. Bu durum tanrısal otoriteyle hareket eden dinlere karşı bilimsel verilerle şekillenmiş insan merkezli felsefe sistemlerinin zaferi ve aynı zamanda bilimin dinin yerini alışı olarak da yorumlanabilir.

Modern dönemin oluşmasını sağlayan hümanist-pozitivist yaklaşımın en büyük adımlarından biri hiç şüphesiz evren kurgularını içeren sistematik kuramların terk edilişidir. Pozitivist bilim anlayışına öncülük eden deneycilik, modern dönemin en meşhur akımı olan pragmatizmin de ortaya çıkmasını sağlamıştır. Pragmatizm aslında felsefe alanında bir açıdan en büyük paradigma kaymalarından biridir. Hem klasik dönem hem de modern dönemin yapı taşları, sistem kuran filozoflar tarafından şekillenmiştir. 19.yüzyıl sonları mutlak bir hakikat arayışından hareketle oluşturulan sistemlerin terk edilip "işe yarayan" hakikatin arandığı ve her alanı kapsayan sistem kurma çabasından vazgeçildiği dönem olmuştur.

Ancak aydınlanma teorileri ile şekillenmiş pozitivist yöntemi kullanan modern akımların yıkılışının ilk sinyalleri de

yine bu dönemde Friederich Nietzsche, Martin Stiner, Jacques Lacan gibi isimler tarafından verilmektedir.

Neredeyse tüm önermeleri Newton fiziği tarafından yanlışlanmış Aristo fiziği nereden bakılsa en az 2000 yıl hüküm sürmüştür, buna rağmen Newton fiziği Einstein'ın kuantum teorisi ile hükmünü 250-300 yıl ancak sürmüştür. Aristo'nun teleolojik evrenine karşı Newton'un mekanik evreni büyük umutlarla kurulmuş ancak Einstein'ın kurguladığı basit bir düşünce deneyi ile tam anlamıyla artık hiçbir şey eskisi gibi kalamamıştır. Einstein'ın 1905'te ortaya koyduğu kuramlar ilginç bir şekilde sadece doğa bilimlerinde değil sosyal bilimlerde de inanılmaz bir etkiye neden olmuştur. Kuantum bugün her alanda yerini bulan kuramlarla dolmaya başlayınca bu gidişe dur diyecek çalışmalar da boy göstermiştir. Doğa bilimlerinin kuramlarının sosyal bilimler tarafından gelişigüzel kullanımına karşı çıkan fizikçi Alan Sokal tarafından tarihe "Sokal Vakası" olarak geçecek ve yeni bir bilimler savaşı başlayacaktır. Sokal'ın, kendisi fizik alanında çalışan biri olarak, bu alanın bilimsel verilerinin bir sosyal bilimci tarafından nasıl anlaşılması gerektiği hakkında dayatmada bulunması çok anlamlı gelmiyor. Sonuçta fizik de felsefe de kâinat üzerine sorular sorar, araştırmalar yapar ama aynı yöntemi kullandıkları pek söylenemez. Herhangi bir alanda yapılan bulgular ortaya konduktan sonra artık ortaya koyan bilimin değil herkesin malı olur ve her bilim kendi özel yöntemi ile onu istediği gibi değerlendirir. Bu konuda "Benim verilerimi kullanma, benim anladığım gibi anlamıyorsun, farklı anlamlar yüklüyorsun!" diye bir başka çalışma alanına sınır koyamaz. Ama isterse kendi eleştirisini yapar beğenmediği yerleri söyleyebilir tabii dayatma içermeden.

Sigmund Freud'un bilinçdışı kavramı da bilimsellik anlayışına farklı boyutların kapısını açacak bir dönüşümün habercisi olmuştur. Aristo'nun *psukhe* ile atıfta bulunduğu ruhun bilimine, bilinç dışı, id, ego, süper ego gibi yeni tanımlar getirmiştir. Freud davranışların ele verdiği bilincin dışında insan yaşantısını etkileyen bir bilinçdışı alanın olduğunu öne sürmüştür. Daha çok rüyalarda kendini simgesel olarak ele veren bilinçdışı üzerine çalışmak için psikanaliz yöntemini geliştirmiştir. Kuramı deney alanının dışında olmakla suçlanmış ve bilimselliği sorgulanmıştır. Freud'un "bilinçdışını" kuramsal bir platforma oturtmak isteyen Jacques Lacan, bunun pozitivist yöntemi savunan bilim anlayışı ile yapılamayacağını görmüş bu yüzden yeni bir bilim anlayışının arayışında olmuştur. Lacan, pozitivist bilim anlayışıyla şekillenmiş modernizmin yerini (her ne kadar birçok düşünür tarafından yeni bir dönem olarak görülmese de) post-modernizme bırakmasını sağlayan öncülerdendir.

Bilim felsefesini köklerinden sarsan isim olarak ün yapan Paul Feyerabend belki de post-modernizme giden yolda temel taşlardan birini anarşist bilim anlayışı ile koymuştur. Bilimsel dayatmalara ve dogmatik bilim anlayışına karşı meşhur "her şey uyar" sözü ile bilim, din ve sanat gibi pozitivist dayatmalarla bir arada kullanılamayan ve gerçeklik arayışlarında sürekli bir çekişmeye zorlanan alanların hepsine eşit değer vermiştir. *Akla Veda* ve *Yönteme Hayır* gibi dikkat çekici kitapları aslında yeni bir paradigma kaymasının da habercisi olmuştur. Post-modernizmi modernizmin devamı olarak görmek isteyen görüşlere karşı biz burada post-modernizmin Kuhncu bir sıçrayışın ta kendisi olduğunu savunuyoruz. "Her şey uyar" Sokal'ın aksine bizce Einstein'ın ortaya attığı özel görecelik kuramının sosyal bilimlerdeki

bir etkileşimidir. Einstein, Newton'un mutlak uzay zaman kavramları yerine, değişebilen bir zaman anlayışı ile insanlara farklı evren kurguları tasarlamanın kapılarını açmıştır. Bu kuram ile sosyal bilimciler en kesin bilgileri bile yeniden sorgulamaya başlamışlardır.

Felsefe tarihinin bu paradigma kaymaları ekseninde yorumlanmış kısa tarihinden sonra hem dinin, hem bilimin, hem felsefenin öğrenilerek ve öğretilerek gelişen alanlar olmasından, bu alanların öğretimini kapsayan eğitim alanındaki yansımalarına da değineceğiz.

Eğitim ve öğretim, düşüncenin hemen yanı başında olmuş hatta düşünce öncesi taklitle başlayan bir süreçtir. Eğitim felsefesi, felsefenin uygulama alanlarından biridir. Felsefe, kurguları anlamlandırmanın ötesinde hayat kurguları sunar demiştik. İşte bu hayat kurgularına uyumlu bireylerin oluşması eğitim ve öğretim ile sağlanmaktadır. Socrates'e göre insan bilgi ile doğar, tek yapılması gereken soru sorarak var olan bilgiyi doğurtmadır. Plato, mutlak olan ideler âleminin mutlak bilginin de kaynağı olduğu görüşünü savunmuştur. Mutlak olan değişmezdir, dolayısıyla duyulardan çok akıl ve sezgi ile kavranır, temel önermeleridir. Daha sonraları bu tür değişmezlik, mutlaklık içeren felsefi kuramlar idealizm başlığı altında toplanacaktır. İdealizmin temel ilkesi olan değişmezlik eğitim alanında kendini daimicilik olarak gösterir. Müfredatın klasik eser ve konularla şekillendiği sağlam karakterli, dürüst, evrensel, entelektüel insanlar yetiştirmek ana hedeftir. Dinlerin etkin olduğu Ortaçağ'ın en yaygın yöntemidir. Bu akımın en yakın takipçisi idealizmin yanında realizmden de etkilenen dolayısıyla deneyerek öğrenmeye ağırlık verip ideal insanı bilimsel yöntemlerle ve tecrübe ile şekillendiren esasicilik akımıdır. Ancak son

yüzyıla damgasını vuracak olan, neredeyse insanlık tarihi kadar eski mutlak hakikat arayışlarını dışlayan pragmatizm olmuştur. Salt merak ve bilgi aşkı ile aranan hayatın merkezine oturtulacak hakikatin bizzat kendisini sorgulayan ve mutlak hakikat yerine işlevi olan doğru parçaları ile yetinen pragmatizm, köklü Avrupa coğrafyasının geleneksel bakışının egemenliğini umutlar ülkesi Yeni Dünya'ya kaptırmıştır. Belki de insanların coğrafi köklerinden ayrılmaları düşünce geleneğinde de o zamana kadar görülmemiş bir cesaretle gelenekten ve zamansız hakikatten de kopuşunu sağlamıştır. Bu kopuş belki de klasik felsefe anlayışının en büyük paradigma kaymasını yaşatmıştır. Amerikalı düşünürler ellerine geçirdikleri her filozofu her sistem ve düşünceyi en küçük parçalarına kadar analiz etmiş ve yıkılmadık bir parça bırakmamıştır. Pragmatizmin felsefi evren kurgularına ve değişmez hakikate karşı geliştirdiği faydalı ve işlevsel doğrular eğitimde kendini göstermiş, önce ilerlemecilik sonra da yeniden kurmacılık akımlarına kaynaklık etmiştir. Geleneksel otorite olan öğretmen yetkisini yitirmiş, öğrenci merkezli, demokratiklik iddialı ve işlevselliğin öncelikli olduğu akımlar baş göstermiştir. Bu arada hümanizmin etkisiyle natüralizm, Marksizm'in etkisiyle kritik kuram da eğitim yaklaşımları arasında yerlerini almışlardır. Ancak daha büyük ve radikal teklif 1970'lerde yine Amerika'dan John Holt'dan gelmiştir. Okulun çocuklara hiçbir şey katmadığını aksine okula gitmeyen çocukların gerçek hayata karşı daha hazırlıklı olduğunu iddia ederek okulsuzluğu savunmuş ancak çok fazla ilgi görmemiştir. Okulsuzlaştırma ilgi görmese de evokul her zaman okuldaki biçimsel eğitime karşı bir alternatif olarak az sayıda da olsa eğitim alanında yerini bulmuştur.

Paradigma değişimleri ile sıçrayışların izafiyet kuramı ile son bulmadığına inandığımızı belirtmekte fayda var. Hatta dahası yine Sokal'ın aksine Newton'un hâlâ geçerli bilimsel yasası olan etki-tepki eşitliğinden yola çıkarak yeni dönemin fizikteki görecelik etkisinden kurtulup son dönemlerin popüler bilimi olan gen biliminin bilgisayar ve nanoteknoloji ile birleşip ortaya koyacağı kuramlarla yeniden bir sıçrayışa hazırlandığını düşünmekteyiz. Son dönemlerin en büyük bilimsel çalışmalarından olan "İnsan Genom Projesi" ile bugüne kadar varlığını anlam ile sorgulayan ve değerler silsilesi ile tanımlayan insanın başta "insan" kavramı olmak üzere sahip olduğu birçok kavramı kökten değiştirecek tanımlamalar yapacağını, bunun ipuçlarının göründüğünü söylemeliyiz. Nietzsche belki bu değişikleri görmeden gen bilimine öncülük edecek bir ismi kitabının adına taşımıştı. Michel Foucault ise sosyal bilimlerin genetiğini tarihsel kavram analizi ile yaparak belirlemiştir. Ancak yeni buluşlar ve genetik verilerle Nietzsche ve Foucault'un ortaya koyduğu gen biliminden beslenmiş daha farklı kuramlar veya yaklaşımlar oluşacağı muhakkak. Mikro ve nanoteknoloji verilerinden beslenerek yapılacak yeni bio-robotlar, siborglar, genetik tasarım ürünü insanlar ile yeni bir paradigmanın ortaya çıkması an meselesi. Neticede yapay zekâ ve klonlama çalışmaları da hayli ilerlemiş durumda.

ÜLKEMİZDE FELSEFE

Dünyada tüm bu gelişmeler olurken Türkiye de kendi içinde dönüşümler yaşamıştır. Son yüzyılı, İslam geleneğinden gelen tarihini, yapılan devrimlerle sürekli baştan şekillendirme çalışmaları ile geçmiştir. İslam'ın sunduğu hakikat

ve yaşam sistemini terk etmiş yerine pragmatizmden esinle işlevsel gördüğü ne varsa ona göre bir hayat anlayışına tutunmuştur. Böylelikle bilimden sanata, eğitime hemen her alanda kuram terk edilmiş ve düşünce hayatı adeta yamalı bir bohçaya dönüşmüştür.

Orhan Veli, "Beni bu güzel havalar mahvetti." diyerek, hava durumuna, sevgilisine dert yananların dilinden Emel Sayın, "Ah bu şarkıların gözü kör olsun." diyerek şarkılara vurgu yapmalarından ilham alarak "İnsanlığı bu genler baştan çıkardı." görüsünde bulunmak istiyoruz. Evet, kuantum fiziğinden sonra hiçbir şeyin eskisi gibi olmadığına ek, gen biliminin buluşlarından sonra da artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak.

Hiçbir şeyin eskisi olmadığı, eğitimde, felsefede, bilimde, sanatta kendini gösterdiği gibi din ve siyaset alanında da kendini göstermiştir. Dinler tarihi belki hiçbir dönemde bilim ve teknolojinin dönüştürdüğü toplumlara uyum konusunda bu denli yıpranmamıştır. Teknolojinin sunduğu hayat hızı ile paralel gitmeyen insan algılarının değişimi inanç alanında kendini bazen Yeni Dünya modelini ve sunduğu nimetleri kabul etmeme ve eskiye özlem radikalizmi bazen de dinden ve sunduğu değerlerden tamamen uzaklaşma şeklinde kendini göstermiştir. Siyaset alanı ise adeta yeni teknolojilerin kullanımı ile paralel, güç dengelerinin göstergesi meydanına dönmüştür.

Bu tarihsel takdim faslından sonra belirtmeliyim ki felsefe zaten artık eskisi gibi değil. Amerika'da felsefe laboratuvarları kuruldu bile. Ancak, Aristo'nun vurguladığı gibi, derin düşünme eyleminin peşinden ancak küçük bir azınlık

koştuğu için, biz bu kitapta küçük azınlıkları değil haz peşinde olan yığınları ve şan şeref peşinde olanları hatta hiçbir şeyin peşinde olmayanları da önemsiyoruz. Bazen toplumsal olaylardan esinlenmiş, bazen kavramlara takılmış küçük denemelerle farklı bir "felsefe dersleri serüveni"ne ortak olmanızı diliyoruz.

Ders 1: Varlık mesajdır, okumak insanlık.

BİR "VAR"MIŞ BİR "YOK"MUŞ

Gözünü kapatıyor, açıyor ama değişen bir şey olmuyordu. Kendisini çaresiz hissetmekten nefret ediyordu etmesine de yine çaresizdi. Nereden görmüştü onu sanki. Hatırladıkça tüyleri diken diken oluyor, tuhaf bir titremeyle irkiliyor, sonra dayanılmaz bir baş ağrısı ve meşhur mide bulantısı... Varlığını yitirilmiş hissediyordu. Öyle mi olacaktı sonu, dünya onu umursayacak mıydı yoksa?

İşte yine o çıldırtan sahne karşısındaydı. İhtimal bir hız sevdalısının, bir sarhoşun ya da acemi bir şoförün kurbanı olmuş, arkasından belki bir vah vah belki de kötü bir beddua işitilmişti ama hepsi o. Sonuçta o da kaçınılmaz sonla tanışmıştı. Parçalanmış başı bedeninden ayrılmak istemiyormuşçasına bir deri parçasına sımsıkı tutunmuş, yana yatmış bedeninde cansız ayakları bir tarafa toplanmış ve sokağın ortasından tretuvarlara doğru birkaç parça kan adacığı...

Her gün kurulu aynı sahnenin farklı oyuncuları farklı oyunlarına büyük bir hız ve bilinçsizlikle başlamış, kimse dekordaki bu küçük kanlı değişikliği fark etmemişti. Evini ana caddeye bağlayan tek sokak oydu ve o her gün bu acıklı manzaraya katlanmaktaydı. Ertesi gün kanlar ilk günkü kırmızılığını kaybedip bordoya çalmış, ufak bedeni şişip büyümüş birkaç yaramaz çocuğun tekmelerine hedef olmaktan şekli değişmişti ama hâlâ kendisine bakanlara aynı şeyi fısıldıyordu. "Ben zavallı bir sokak kedisiyim."

Bir varmış bir yokmuş, bir zamanlar Sarman adında küçük bir kedicik varmış. Küçük çocukların oyuncağı, kasapların baş belası, çöplüklerin kralıymış. Kim bilir kaç defa çocukların değneklerine, kasabın tekmesine hedef olmuş, canı yanmıştı, belki zaman zaman merhametli insanlar tarafından beslenmiş, aç tok nice günler geçirmişti. Sonra bir gün yolda giderken karşısına cani bir sürücü çıkmış ve... Hazin bir sonla biten bir varmış bir yokmuş masallarından biri daha.

İçine dayanılmaz bir acı çöreklenmişti, "Ne hüzünlü bir son." diye düşündü. Zavallı kediye mi yoksa kendine miydi bu içten gelen şefkat ve acıma hissi kestiremiyordu. Bu sorunun cevabını vermek istemedi. Çünkü o zavallı kediciğin kendi zavallılığından haberdar olduğunu sanmıyordu, hatta kedi olduğunun farkında bile olmadığını düşünüyordu. Haşmeti karşısında saygı duyduğu, zirvesine hayran olduğu, üstünde binbir canlı barındırmasına gıpta ettiği, penceresinden her sabah izlediği dağa karşı sonsuz saygısını böyle yitirmişti. Evet, dağ büyüktü, çalımlıydı, başı bulutlarda, sırtında binbir türlü desenli gömleğiyle hayranlık uyandırıyordu ama dağ dağlığının bilincinde değildi. Tıpkı yol kenarında belediye çöpçülerinin fark edip cesedini toplamasını bekleyen kedinin "zavallılığından" habersiz olduğu gibi.

Asıl acıdığının kendisi olduğunu biliyordu çünkü birçok hadise karşısında çaresizdi. Her zaman birilerine muhtaç, muhtaçlığı ölçüsünde boynu bükük, kendi gibi acizler karşısında el pençe divan, kapısına gelen muhtaçlara karşı bazen adil bazen zalim milyonlarca oyuncudan biriydi. Birileri sürekli eline yeni senaryolar tutuşturuyor ve oynamasını bekliyordu. İyi oynamadığında da ya yadsıma ya da uzaklaştırma cezası alıyordu. Ama o bunlar için zavallı değildi. Zavallıydı çünkü bunun bilincindeydi. Zavallıydı çünkü

o dünyanın umurunda olmak istiyordu, zavallıydı çünkü yaşamı bir mânâ ifade etsin istiyordu, zavallıydı çünkü hayatı da ölümü de etrafını inletsin istiyordu. Zavallıydı çünkü bunları düşünmekten kendine sunulan hayatı yaşayamıyordu.

Üç gecedir değişik kâbuslar başına musallat olmuş derdine dert ekliyordu.

1. Gece:

Kocaman sarı bir kedi peşine düşmüş onu amansızca kovalıyordu. Kovalanmaktan nedense hep korkmuştu, hele de peşindeki niyeti hiç de iyi görünmeyen aslan yavrusu mu kedi mi olduğu şüphe götüren bir kedi olunca korkusu ve endişesi ikiye katlanmıştı. O kadar hızlı koşuyordu ki arkasına bakmayı çok geç akıl edebilmişti. Neredeyse korkudan düşüp bayılacaktı. O canavar kılıklı kedinin nasıl olmuşsa başı parçalanmış, gövdesine bir deri parçasıyla tutunmuş olduğu halde, kan revan içinde inatla peşinden ayrılmadığını görmüştü. Bu ne biçim bir varlıktı böyle. Yoksa kediler gerçekten de mi dokuz canlıydılar? Tüm gücünü topladı, yeniden hız kazanıp koşmaya başladı.

Arkasına bakmamaya gayret gösteriyordu. Sonunda evlerinin oradaki caddeye varabilmişti. Biraz olsun rahatlamıştı, tüm cesaretini toplayıp son bir kez arkasına bakmaya karar vermişti, nasıl olsa evine çok az kalmıştı, bir sokak sonra emniyette olacaktı. Başını cesurca ama temkinli bir şekilde çevirdi. Fakat o da ne? O korkunç kedi kaybolmuş, kocaman bir kamyon uzun farlarını yakmış son sürat üzerine geliyordu. Var gücüyle yeniden hızlanıyor, koşuyor koşuyor nefesi tükeninceye kadar ama nefesi bitiyor, o son cadde bir türlü bitmek bilmiyor ve o canavar gibi kamyon

onu bir darbede yolun kenarına atıveriyor. Başı bir deriyle gövdesine tutunmaya çalışıyor ama nafile, bacakları hızla inip kalkıyor ve işte o muhteşem final yaklaşmıştı, yani senaristlerin diliyle "son nefes"i vermek üzereydi, tam vereceği an veda etmekte olduğu çevresine son bir kez daha dünya gözüyle bakmak için göz kapaklarını kaldırdı...

Ölümün soğukluğu tüm vücudunu kaplamış, dili damağı kurumuş, titremekten ve kasılmaktan bitap düşmüş bir şekilde yeni bir güne daha yorgun argın merhaba diyordu.

2. Gece:

Karanlık bir yerdeydi. Hayatında hiç böyle bir karanlık yaşamamıştı. Ne olduğunu, nerede olduğunu düşünürken birden bire düşmeye başladı. Yüksek yerlerden nefret ederdi. Tehlikeli bir yerde duruyor olduğuna inanamadı. Nereden düşmüştü böyle apansız? Karanlık her yerini sarmıştı, ne düştüğü yeri görebiliyor ne de aşağıda kendisini neyin beklediğini, sadece düşüyordu.

Ayağı mı kaymıştı, başı mı dönmüştü, yoksa biri mi itmişti bilemiyordu. Ne kadar da hızlı düşüyordu. İçinde dayanılmaz bir endişe duyuyor, bir yerlere tutunup durmak istiyordu, kendini emniyette hissetmek için elini uzatıyor, birilerini, bir şeyleri tutmaya, dokunmaya çalışıyordu ama nafile. "Everest Tepesi'nden düşmüş olsaydım bile şimdiye dek çoktan yere çakılırdım." diye düşündü ama bir türlü düşmekten kurtulamıyordu. Nereden düşüyordu veya nereye düşüyordu? Guam çukuruna mı?

Yırtıcı, kulak parçalayan çığlıklar duyuyordu. Kendi gibi başka düşenlerde mi vardı, yoksa bu çığlıklar onun arkasından

mıydı, bilemiyordu. Sonra gitgide daha da hızlandığını fark etti. O kadar hızlanmıştı ki bu hızla bir yere çakılsa kemikleri değil etleri bile paramparça olurdu. Başı dönmeye başlamıştı, her yer daha doğrusu içinde bulunduğu karanlık ne kadar da soğuktu, titremeye başladı. Korku ve endişe iliklerine işlemişti. Kollarıyla kendini sımsıkı sarmış, ayaklarını karnına çekmiş, gözlerini kapamıştı sonra yüzüne bir ışık vurduğunu fark etti. Sesler, uğultular arasından bir ışık huzmesi geliyordu, gözlerini açtı.

Sisli ama tanıdık bir yerde uyanmak güzeldi. O gün boyunca değil merdiven çıkmak, kaldırımlara bile çıkmamaya dikkat etti. Düşmekten korkuyordu.

3. Gece:

Yapabileceği tüm işleri yapmış, yarım olan kitaplarını bitirmiş, abuk sabuk filimler izlemiş direnebileceği kadar direnmişti ancak artık dayanamıyordu. Bedeni bir an önce yatağa girip dinlenmek istiyordu. Kâbuslardan bıkmıştı, güzel şeyler görmek istiyordu. "Önce güzel şeyler hayal edip uyursam belki de kurduğum hayallerde dolaşırım." diye düşündü.

Ona göre en cazip düş içinde bir deniz barındırmalıydı. Yüzmeyi çok seviyordu, denizi, denizin maviliğini, insana huzur vermesini... Sonra sanki suyun üstünde yatıyormuş gibi kendini iyice salıverdi, büyük bir mutluluk hissediyordu, çoktandır böyle bir huzura ihtiyacı vardı. Uykuya dalması uzun sürmedi. Gözlerini açtığında kendini çok lüks bir kamarada buldu. Odada her şey vardı, yatak, banyo, küçük bir mutfak... Oda birinci sınıf ve çok lükstü, içinde bir heyecan hissetti. Odada küçük çocuklar gibi her şeyi kurcalıyor, inceliyor ve

mutlu oluyordu. Odasını keşfettikten sonra dışarıyı merak etti. Aynada kendini şöyle bir kontrol edip dışarı çıktı.

Güzel bir güneş ve tuz kokusu vardı. Geminin her tarafı o kadar zevkli ve lüks döşenmişti ki sanki yüzen bir sarayın içindeydi. Çevresinde birçok değişik ırktan insanlar, sağa sola koşuşan görevliler vardı. Denizi görmese bir geminin içinde olduğuna inanmayacaktı. Güzel bitkiler, hayvanlar, ne ararsanız bulabileceğiniz, yüzen bir saraydı. Güvertede açık havada yemek yiyebileceğiniz gibi, içeride gayet lüks salonlar, self-servis bölümü, fast-food bölümü her şey vardı. O açık havayı tercih etti. Önce karnını doyurmalıydı. Yolculuğuna daha doğrusu yolculuk içindeki küçük yolculuğuna sonra devam edecekti. Yemekte o kadar çok çeşit vardı ki seçmekte bir hayli zorlandı. Hiç bu kadar çok çeşit yemeği, tatlıyı, içeceği, meyveyi bir listede görmemişti.

Yemekten sonra daha dinç bir şekilde dolaşmaya başladı. Bir iki kişiyle tanışmak istedi ama konuşmaları yabancı geldi, vazgeçti. Çok fazla insan vardı ama o bir türlü yolculuğuna ortak olup eşlik edecek uygun birini bulamıyordu. Canı sıkıldı, muhteşem bir yüzen sarayın içindeydi ama bu güzellikleri paylaşacak kimse bulamamıştı. Kimisi eğlence salonlarında kendinden geçmiş bir halde eğleniyor, kimisi dev sinema salonlarında birbirinden habersiz bir oyuna dalmış, kimisi çevresindeki güzellikleri umursamazca uyumakta, kimisi ellerinde defter gemiyi ölçüp biçiyor, kimisi denizin suyunu, içindeki balıkları inceliyordu, mutluluğu uzun sürmemişti. Paylaşacak kimse bulamayınca güzelliklerden de sıkılmıştı. İlk defa aklına bu gemiye nereden bindiği sorusu geldi. Sahi nereden binmişti bu gemiye, ufukta uçsuz bucaksız mavilikten başka bir şey görünmüyordu, geminin dört bir tarafının manzarası aynıydı, uçsuz bucaksız mavilik. “Keşke

gelirken bir dost getirseydim." diye düşündü ama hâlâ nereden ve nasıl geldiğini bilmiyordu. Geminin tüm katlarını dolaşmıştı, kazan dairesine bile uğramış, mutfağı kolaçan etmiş ama kimsenin dikkatini çekmeyi başaramamıştı. Bazen uzaklardan başka gemiler geçiyordu ama onlar kendi gemisi gibi görünmüyordu, güvertelerinde ne yolcu ne de mürettebat vardı, şaşırmıştı, "Bu gemiler nasıl yüzüyor acaba?" diye düşündü. Ne tuhaf, hayal edemeyeceği kadar güzel bir gemideydi, dört bir tarafı denizle kaplıydı ama o bunların tadını çıkaramıyor kendini gurbette hissediyordu. Güzellikleri keşfetmek kadar paylaşmak da istiyordu ama kimseyi bulamıyordu. Derin bir gurbet hissi kaplamıştı içini. Ne geldiği yeri biliyor ne de gittiği rotayı. Bu yolculuğun bir sonu var mıydı?

Yalnızlık içine çöreklenmişti. Kaptanı bulup ona sormak istedi, kaptan kamarasına doğru yöneldi. Güneş kaybolmuş, fırtına başlamıştı, yürümekte zorlanıyordu. Fırtına gitgide şiddetleniyor denizde dağ gibi dalgalar oluşturuyordu. O koskoca ihtişamlı gemi şimdi kâğıttan bir oyuncak gibi savruluyor içine su alıyordu. Yolcular sağa sola koşuşturuyor kimse ne yapacağını bilemiyordu. Sonra gemi bir girdaba girmiş gibi dönmeye başladı, dönüyor, dönüyor, dönüyordu... Kendini bir anda buz gibi suların içinde çırpınırken buldu. Sanki denizin dibindeki girdaplar onu yutmaya çalışıyor ve o çırpındıkça daha da içine düşüyordu. Dalgalarla boğuşuyor, yüzmeye çalışıyordu. Ne dev dalgalara ne de canavar girdaplara yenilmek istiyordu. Çırpınıyor, boğuşuyordu...

Gözünü açtığında çarşafıyla boğuşuyordu. Sevindi, "Demek bu da bir kâbusmuş." dedi kendine. Güçsüz bir şekilde yatağında doğruldu. "Keşke annem yine başucumda o hep bir varmış bir yokmuş diye başlayan masallar anlatsa..." diye hayal etti. Bir öpücükle prens olan kurbağalar, güzel

bir arabaya dönüşen bal kabakları, yüzyıl uyuduktan sonra bile uyanıp hiçbir şey olmamış gibi hayata devam eden prenses... "Keşke ben de zaman zaman dersten çekilir gibi hayattan çekilsem, uyusam ve bütün karanlıklar geçtikten sonra o prenses gibi uyansam." diye iç geçirdi. Belki o zaman bu kâbuslardan kurtulurdu. Gece kâbuslarından gündüze sığınıyor, gündüz düşüncelerinin girdabından ve baş ağrılarından kurtulmak için geceyi bekliyordu.

Gecenin geç saatlerine kadar düşünüyordu. Artık kendisi de şüpheye düşmüştü, düşünmekle derdine çare mi bulacaktı yoksa çevrenin dediği gibi başına bela mı? Aslında belaya bile razıydı, yokluk ve hiçlik onu beladan daha çok korkutuyordu.

Aradan bir hafta geçmişti. Dekordaki kanlı değişiklik süpürülmüş kanlar yıkanmıştı. Sahne eski halini almış ama o eski rolüne dönememişti, artık ne başarılı bir öğrenci, ne annesinin sevgili kızı ne arkadaşlarının neşe kaynağı ne şu ne buydu, şairin dediği gibi beyni zonk zonk zonklayanlardan biriydi. Günlerce daha doğrusu gecelerce kendine güzel, şatafatlı bir son çizdi. "Bıçak", "hap", "tabanca", "ip" bir türlü karar veremiyordu. Bir bilmeceyi, bilinmezi, karanlığı yenmeden, yeni birisine geçmek işine gelmiyordu. Sonuna istekle koşanların, hayatı yaşayacak cesaretleri olmayan insanlar olduğunu düşünüyordu. Önce önündeki bilinmezi aşmalı, ona karşı duracak, meydan okuyacak cesareti göstermeliydi.

Gerçekte onu kızdıran şey bilinmezlikten çok boşluk, mânâsızlık ve hiçlikti. Yokluk diye bir şey varsa nasıl oluyor da biz onu var gibi düşünüp üzerine yazılar, şiirler yazıyoruz, diye merak ediyordu. Yokluğun varlığını kabul etmek istemiyor, ondan kaçıyordu kaçmasına da sanki kaçtıkça

ta derinliklerine düşüyordu. Şimdi ölse evrende ne değişecekti? Hiç? Dünyada ne değişecekti? Hiç? Şehrinde? Hiç? Mahallesinde? Hiç? Belki evinde derin bir hüzün ama her şeye rağmen diğerleri için devam eden bir hayat. Ha sokak kenarında bir kedi ölmüş ha şu altı milyarlık koca yığının içinden biri. Bunu hazmedemiyordu. Böyle olmamalıydı, olamazdı. Bu düşünce beynini yiyip bitiriyordu.

Korkak birisi olduğunu biliyordu. Bir böcek hayatını kararabiliyordu ama yokluk düşüncesi, daha kötüsü varlık içinde hiçlik ona çıldırtan bir endişe veriyordu. Bu endişeyi iliklerine kadar hissediyordu ama henüz bu sorununa cevap arayacak cesarete sahip olup olmadığına karar vermiş değildi. Ya işine gelmeyecek bir cevap çıkarsa, ya değişmek zorunda kalırsa, ya cevabı beğenmezse, ya bulamazsa hatta daha da kötüsü ya bu sorunun cevabı yoksa. Hayır, hayır düşünmek istemiyordu. O bir yerde karanlık varsa arkasından aydınlığın da mutlaka geleceğine inanıyordu. Zıtları seviyordu. Çünkü birbirlerini tamamladıklarını düşünüyordu. Bu iş onu çok yoruyordu, üstelik gidip gelmelerden, baş ağrılarından, uykusuz gecelerden, dönüp duran sorulardan, kovalayıp durduğu cevaplardan sıkılmıştı. Bu kadarını taşıyamayacağını düşündü. Bilinmezleri aşamıyorsan onları sakla ya da yok say formülüyle sıkıntılarını aşmaya karar verdi çünkü artık sıkılmak da çok can sıkıcı bir hal almıştı.

Tekrar başkalarının ütopyasını gerçekleştirmek için başarılı bir öğrenci, ailesinin sevgili çocuğu, arkadaşlarının neşe kaynağını oynamaya başladı. Hatta rolüne rol, yüzüne yüzler ekleyecekti; sporcu, tiyatrocu, dansçı, vs. vs. Artık kötü bir oyuncu olmuştu. Olsun, fark etmezdi, beyin zonklamaları için daha çok gençti.

Mutlu insanlar nasıl yapıyorsa o da öyle yapacaktı. Onlar gibi hayatını yaşayacak, gününü gün edecek, yiyecek, içecek, eğlenecekti. Arkadaşlarının teklifini hayal meyal hatırladı. Partiyi kimin evinde, ne zaman vereceklerdi, düşündü bulamadı. Bir telefon meseleyi halletti. Hazırlanıp çıktı. Çok kararlıydı, bütün zerreleriyle eğlenecekti.

Parti erken başlamıştı önce alışmakta bayağı zorlandı. Sonra ikram edilen içkileri birer birer içti. Sonra bir şişeye sarıldı ne kadar da çabuk bitiyorlardı, tadını hiç sevmemişti ama bu çok önemli değildi, bir şişe daha buldu, bir tane daha, bir tane daha, sonra... Sonra ne olduğunu çok hatırlamıyordu. Sabah kendini bir koltukta başı zonklarken buldu. Midesi bulanıyordu, meşhur baş ağrısı kendisini bu defa çok daha şiddetli hatırlatmıştı üstüne üstlük bir de baş dönmesi hediyesi vardı. Kulakları uğulduyor, konuşulanları anlamıyordu. Hâlbuki gece ne kadar iyiydi ya da o öyle sanmıştı.

Kendini kötü hem de çok kötü hissediyordu. Sebebi ne çevresi ne de duysa hayal kırıklığından çökecek olan annebabasıydı. Sebebi kendisiydi, yüce olan sorunlarını üç kuruşluk eğlenceye satıp yerine aynı hediyeleri (baş ağrısı, mide bulantısı...) aldığı için içinde bir boşluk hissediyordu. Önemli olmak, önemsenmek, birilerinin umurunda olmak, hayatını kendi verdiği mânâsıyla yaşamak istiyordu ama onu birkaç şişe parçasına satmıştı.

Kendini çabuk toparladı şekersiz bir kahve ve bir aspirin sihirli değnek olup ona varlık yolundaki korkularını ve zonklayan başını yeniden bağışlamıştı. Mutlu sandığı insanların mutluluk oyunu oynayıp mutlu gibiymiş yaptıklarını düşündü. Kendine yine bir yol bulamamıştı.

Dışarı çıktı, babasına güneş gözlüğü hediye eden yabancı kadını şükranla andı, o gözlükler olmasaydı hayatın aydınlığından kaçamayacaktı. Yürüyordu, yürüdükçe kasları tembellikten kurtuluyor, ciğerlerine temiz hava doluyor ve kendini daha iyi hissediyordu. Yürüyordu, yürüdükçe kendini zincirlerden kurtulmuş ve daha mutlu hissediyordu. Yürüyordu, yürüdükçe yolda olmanın rahatlığını ve özgürlüğünü hissediyordu. Yürüyordu, yürüdükçe yol oluyor, uzuyor, genişliyor, daralıyor, viraj oluyordu. Yürüyordu, yürüdükçe kendi oluyor, gönlü pır pır ediyordu. Kendini hiç bu kadar dinamik hissetmemişti, iyiydi çünkü kararsızlık illetinden kurtulmuştu. Bir kez olsun korkusunun üstüne yürüyecekti. Artık sorunlarından ve yavruları sorulardan kaçmayacaktı. En kötü ne olabilirdi ki? Sunulmuş ve yürümekte zorlanacağı, her kavşakta bir kuralı olan bir yol mu? Yokluk mu? Artık ikisi de fark etmezdi. Yokluğu zaten iliklerine kadar içinde yaşıyordu. Bir sürü kuralları, sırtında yükü ile bir yolsa yolların hepsi riskliydi.

Cesur olması gerekiyordu. "Azıcık cesaret..." dedi kendine. Riske atılmanın heyecanını düşündü. "Hayatı garantiye almanın yolu, tehlikelere cesurca atlamaktan geçiyor olsa gerek." dedi kendine. Küçük İspanyol çocuğu hatırladı. Ünlü bir matador olup fakirliğe meydan okumak için evden ayrılırken ablasına: "Ya iyi bir matador olacağım ya da yasımı tutacaksın." demiş, hayatını cesurca riske atmış ve sunulanlarla yetinmeyip kendini gerçekleştirmek için yola düşmüştü. "Azıcık cesaret!" diye yineledi. Derin bir nefes aldı. "Ya kendimi bulacağım ya da yasım bile tutulmayacak." dedi. Hangi yolda giderse gitsin kendi yolunda olmayı başaracaktı. Buna inanıyordu çünkü kendini gerçekleştirecek cesarete sahipti artık.

Kadere inanmıştı ama asla kaderci olmamıştı. İçinde hissettiği yokluğun var olma sancısı olduğunu düşünüyordu. Baş ağrılarını sevmeye başlamıştı. Beyninin her zonklaması yokluğa karşı bir çığlık olup ben buradayım diye bağırıyordu adeta. O, hayat sahibi bir varlıktı ama sıradan bir varlık değildi. Hiçbir varlığın sıradan olduğunu da düşünmüyordu. Yokluk, içinde olduğuna göre sonsuzun da içinde olması gerektiğine karar verdi. Sonlu bir sistem olabilirdi ancak sonsuzu düşünebildiğine göre onu bir şekilde içinde taşıyor olmalıydı.

Kendisine yeni ufuklar açacak yollar aradı. İnsanlarla konuştu, kitaplar devirdi, şarkılar ezberledi. Başarılı biri sayılırdı. Kendini arayacak, kendi olarak, her şeye rağmen kendi kalarak, kendini tanıyacaktı.

"Mesaj" dedi. Tüm bunlar, varlık, yokluk, ağaçlar, kuşlar, deniz, dağ, hatta sokak kenarında cansız yatan kedi hepsi bir mesajdı ve hayat kendini böyle mesajlarla tanıtıyordu. Sonsuzun en büyük mesajının hayatta saklı olduğunu düşündü. Ağacın varlığı kuşlar için farklı, böcekler için farklı, sarmaşıklar için farklı, kendisi için farklıydı. Şu gördüğü ağaç güzel bir çınar olmanın yanında, kuşlar için yuva, böcekler için yem, sarmaşıklar için dayanak, kendisi içinse bir mesaj, bir mektuptu. Okuyor, okuyor bitiremiyordu. Ağaç, ağaçlığının ötesinde binbir yüzle çıkıyordu karşısına. Varlığa karşı bir sevgi doğmuştu içinde, birden kendini çok önemli hissetti. Kendini bekleyen ne kadar çok iş olduğunu düşündü, daha okunacak çok mesaj vardı. Tehditler onu korkutmuyordu. Hatta en büyük tehdit olan ölüme bile meydan okuyordu. İçinden ölüme sesleniyor ve "Senden korkmuyorum, soluğunu ensemde hissettiğim zaman seni de okuyacağım." diyordu.

O artık sorularının cevabını arayan bir yolcu değildi. Cevaplar tüm gizemiyle birlikte önemini yitirmişti. O artık soruların sahipsiz dünyasının gezginiydi. Verilmiş cevaplar peşinde koşmayacak, verdiği cevaplarla kendini gerçekleştirecekti. Kanlı sahneler, bir köşede canavar bir kamyona teslim edilmiş bir hayat, içine korku ve endişe salmıyordu. Kendi hayatının mânâsını, kendini, mesajları okuyarak gerçekleştirmekte bulmuştu. Kader karşısına ne çıkarırsa çıkarsın o hep en önemli kalacaktı. Tehditlerin sonu yoktu ama o da içindeki sonsuzu keşfetmişti. Hayat taşıdığı tüm mesajlarla ona önemli olduğunu, bedeni yok olsa da öyle kalacağını fısıldıyordu.

"Bir varmış bir yokmuş diye başlar bütün masallar. Bizler, aşk dolu gönül sahipleri 'sonsuz'la'yokluk' arasında gidip gelir, kimi zaman korkularımızın karanlık dünyasında yiter, kimi zaman cesaretle göğüslediğimiz, sevgimizle anlam verdiğimiz bir dünyanın içinde büyür ve hayatla bir varmış bir yokmuş oyunu oynarız." diye düşündü. Kim bilir belki bütün masallar gerçektir ya da hayatımız bir "VAR"mış bir "YOK"muş masalı...

Ders 2: Varlık vardır, yokluk yoktur.

LİSAN-I LÜGATİ ADEMİYE

Bazı tanımlar vardır, açıklamak kadar anlamak da zordur. "Ruhun hakikati aklın kemendi ile yakalanmaz." der Muhyiddin Arabi Arapçanın kelimelere kattığı ilk anlamlarına gönderme yaparak, "Kendini bil!" emrinin muhatabına verilen aletlerdir akıl, kalp, nefis ve ruh. Akıl hariç diğer üç kavram Kuranı Kerim'de bulunurlar. Akıl ise isim halinde bulunmaz, fiil halinde bulunur. Akıl etme eyleminden türetilmiş bir isim olarak eklenmiştir listeye. Arapça "bağlamak" anlamındadır. Ontolojik olarak çok ince bir anlam içerir.

İnsan varlık alanındaki vahdeti bir bütün olarak algılayamaz ancak bağladıkları dışında. Her "bağladığı" varlığa bir "isim" koyar böylelikle vahdeti ancak kesret içinde yakalar. Vahdetten yakaladığı her parça kesrete bürünmüş öyle gelmiştir akıl kemendine. Bağlayamadığı varlığa yabancıdır. Onun için varlık alanında bile değildir çünkü yakalayamamıştır. O yüzden her insan aslında kendi yakalayabildiği varlıkların dünyasına hapsolmuştur. Her insanın dünyasının zenginliği de farklıdır. Öyleyse bir insan ne kadar "bağlamışsa" dünyası o kadar "varlıkla" dolmuştur.

Bu durumda insanın varlıkla ilişkisini balıkçı ile denize benzetebiliriz. Büyük bir âlem olan deniz, içinde bambaşka çeşitten âlemler saklar. İnsan ona uzaktan baktığında gördüğü sadece uçsuz bucaksız bir "sonsuzluk" bir "birliktir". Avucunu daldırdığında deniz bir avuç su oluverir. Merak salar denizin içine bir değnek sallarsan değneğin ucuna takılan varlığı yakalarsın, denizin varlığından ayırmak için artık

denizin bir parçası olmayan bu şeye "yoksun" dersin. Denizin içinde denizden gayrı "yokluk" "hayret" uyandırır. Bu hayretle "yoksun, yoksun" der durursun. Varlıktan çıkardığın parça varlığın varlığından uzak, aynısı değil ama gayrısı da değil ne de olsa varlıktan kopup gelmiştir. Güneş bu koparılışa dayanamaz, varlığın birliğine duyduğu özlemle bir uçtan bir uca koşar. Kesret karardıkça kararır. Ufuk sonsuzlaşır, kesretin renkleri soluklaşır. Varlığın birliği kaplar her yeri. Varlığın dayanılmaz ağırlığı üzerine çöker yorulursun, varlıktan gelen, varlığın aslı gibi olmayan, varlıktan çıkmış yokluğa dalarsın. Yoksun yoksun… Tatlı bir boğuşma başlar varlıkla yokluk arasında. Yohsun yohsun… Göz kapakları adeta varlığın birliğinden ayrılmaya isyan edercesine ağırlaştıkça ağırlaşır. Yoğusun yoğusun. Gördüğü bu ikiliği unutmak ister. Kesret dünyasına açılan, varlıktan koparan bütün kapıları kapatmak ister. Kendi yokluğunun varlığından, varlığın varlığına dönmek ister. Kendisini birlikten çokluğa, varlıktan yokluğa açan kapılar kapanır. Oh be, işte varlık, tek huzur kaynağı! Denize giden ayak yok, değnek yok, ucuna takılan yok, onu denizden çıkaran el yok, denizden çıkanı gören göz yok, denizden çıkanı koklayan burun yok, varlıktan koparılanın çığlığını duyan kulak yok, yok, yok, yok. Oh ne rahat varlıkta yok olmak! Tık, tık, tık. Yok, yok, yok. Yok yok. O da ne, yok, yok. Yokluğu bozan var. Tak, tak, pat, pat, küt, küt, küt. Atış var. Kesretli yokluğa kapanınca kapılar, varlığın birliğine açılanın sesi var. Tık, tık. Tak, tak. Pat, pat. Küt, küt. Yok yok. Var var. Evet, var var. Yokluk yok, varlık var. Kesrete açılan tüm kapılar kapansa da kesreti birliğe, yokluğu varlığa "inkılâb" eden "dönüştüren", "çeviren" "kalp" var. El, ayak, dil, dudak, göz, kulak kapıları kapansa da "kalp" açık. Deniz orada, değnek orada, denizden "yakalanan" bağlanmış

duruyor kalp aynasında. Güneş hüzünle kaçmış, renkler solmuş olsa da kalp ışk* ile görür. Kalp dili ışk ile konuşur. Kalbin konuşması ışktır...

Deniz kıyısında uykuya dalmış balıkçı bilinçdışının devreye girmesiyle denizden çıkardığını sayıklar. Yoksun, yoksun, yohsun, yoğsun... Güneş kederli ve mahzun koşmuştur varlık peşinden, bir uçtan bir uca. Yüzleşmek için kesrete geri dönmüştür balıkçı Âdemin üstüne. Balıkçının varlığa kapanan kapıları hafif bir acıyla açılır, gerçek varlığa ışk ile açılan kalp aynası kapanır, artık sesi duyulmaz olur. Başka bir kaynak, göz açılır.

-Yoksun yoksun,

-yoğusun yoğusun.

-yo sun yo sun.

Varlıktan yoksun varlık vardır. Tabii ya "yosun"dur değneğe takılan. Bağlamıştır akıl kemendi ile yakaladığını balıkçı dil ipi ile. Denizi daha da bir sevmeye başlamıştır. Değneğe bir ip bağlar bir daha salar varlık denizine. Değneği ne kadar ustaca kullanırsa o kadar çok şey çıkarır kesret âlemine. Kalp aynasına gelen hayali ışk ile görür aşk ile dillendirir. Her isim birlikten çokluğa bağlanmış bir cisim olur. İnsanı varlıktan yokluğa, yokluktan varlığa kalp döndürür. Bu yüzden dil gönüldür. Gönül varlığa açık bir aynadır. Varlığın birlik penceresinden konuşan gönül dilidir. Yokluğun kesreti ile oyalanan âdemdir. Buna ister âdemin lisanı deyin ister ademin. İşte bu yüzden kimine göre insan önce düşünen varlıktır. Kimine göre konuşan. Kimine göre merak

* Aşk kelimesinin Arapça Işk (Sarmaşık) kelimesinden türetildiği bilinmektedir. Burada ışk ile sarmaşığın ağaca bağlanmasına benzer bir ilişki insanın yaratıcısına bağlanması ile kurulmuştur.

en temel özelliğidir kimine göre hayret. Kimine göre etten kemikten, tenden. Kimine göre ruhtan nefisten, tinden. Aslında hem hepsinden hem hiçbirinden... Hem varlıktan var, hem yokluktan yok. Bir âdem, bir adem.

Ders 3: Dinlemek konuşmanın tümleyenidir.

LİSAN-I LÜGATİ ÂDEMİYE

Ortaokul ve lise yıllarını birlikte okuduğumuz bir arkadaşımız vardı. Arkadaşımız diyorum ama biraz tedirginlikle. Çünkü o bizim arkadaşımızdı ama biz onun arkadaşı mıydık bilemiyorum. Her insan içindekileri paylaşmak ister, kendi varlığının dışına çıkıp başkalaşmak ister. Her "ben" bir "sen" ister mi acaba? Bilemiyorum. Çünkü bizim Âdem için bunları söylemek çok zor.

Şimdikiler gibi homojen olmayan çeşit çeşit insanla doluydu sınıfımız tam 45 kişi. 60, 70, 80 kişilik sınıfların olduğu bir dönemde 45 kişilik bir sınıf lüks bir sayı idi. Birbirinden farklı 45 isim, 45 cisim, 45 âlem, 45 Âdem, 45 adem.

Çok iddialı âdemlerin olduğu bir sınıftı. Öğretmenler dersten kalan boşlukları doldurmak için, kimi zaman öğrenci tanıma amaçlı yapılan kaç kardeşsiniz, eviniz kaç oda, annen baban ne iş yapar gibi anket sorularını sözlü sorarlardı. Biz de çoğu zaman otomatiğe bağladığımız cevaplarla geçiştirirdik.

- Kaç kardeşsiniz?

- 4

- 5

- 9

Tabii o zamanlar 1, 2 denince insanın aklına "bir sorunları var herhalde" diye gelirdi. Kimse üç üç diye dayatmaz, kimse de üçü çok bulmazdı. Hatta bu konuda herhangi bir

matematik yapılmazdı. Bu alan bir zamanlar matematikten kurtarılmış mahrem alandı. Ne zaman matematiğin istilasına uğratılıp esarete alındı bilemiyorum.

- Baban ne iş yapar?

- Serbest.

(Benimki yağlı, sanki güreşten bahsediyoruz.)

- Seninki?

- Serbest.

("Tutuklu" diyesim var ama çok siyasi, 80'lerde esprisi bile yapılamayacak kadar siyasi, biz güreşten devam edelim. Zeytinyağlı, Grekoromen...)

- Annen ne iş yapar?

- Ev Kadını.

("Benimki mağara", "benimki dağ" diyesimiz var ama ders coğrafya hoca döver mi döver henüz dayak nur nimet, yasak değil.)

- Büyüyünce ne olmak istiyorsun?

- Başbakan.

- Cumhurbaşkanı.

(Yoo, bu siyasete girmez arkadaşlar. 80'lerde başkanlık güç ve otoriteyi temsil eder, siyaseti değil.) Mutlak meşru erktir, bileğinin hakkıyla, devrimle gelmiştir. Öyle doktorluk, avukatlık takıntısı da yoktur. Sonra topçu, popçu olmak da dillendirilmezdi.

- Sen?

- Başbakan.

- Sen?

- Başbakan.

- Sen?

- Gazeteci.

- Sen?

- Başbakan.

- Yahu bir sınıftan 6-7 başbakan adayı çıkarsa ülke ne yapsın!

Gerçi henüz sınıftan kimse başbakan olmadı. 8-9 doktor, 5-6 avukat, 7-8 mühendis diye giden standart bir liste.

Her neyse sınıfımız tüm bu gürültü, patırtı arasında durmadan konuşan bir sınıf idi. Konuşmadığımız, konuşamadığımız, konuşturulmadığımız aralarda ders dinlerdik. Birbirimizi dinler miydik bilmiyorum. Çünkü genelde çoğumuz konuşmayı severdik. Çoğumuz diyorum aslında hepimiz diyecektim ama en azından bir kişi hariç; Âdem. O konuşmaz, dinlerdi. Ya da biz dinlediğini zannederdik. Dinleyip dinlemediğinden kimse emin olamazdı. Ama o zaman için zaten çok da önemli değildi onun dinlemesi. Önemli olan bizim konuşmamızdı. Hepimiz konuşmak istediğimiz için birbirimizle arkadaşlık etmemiz bazen çok güçleşirdi. Herkesin konuşmak arzusu ile yandığı o zamanlarda Âdem bir can simidi gibi gelirdi. O istese de istemese de, hatta sizden kaçmaya çalışsa da peşine takılıp yakalayabilir, yanına oturabilirdiniz. Eğer yakalayabildiyseniz gerisi kolay. O kendi gıdasını yavaşça tüketirken siz içinizdeki zehri istediğiniz gibi boşaltabilirdiniz. Derdinizi suya, dağa, taşa, duvara anlattığınız hissinden sizi kurtaracak "He, Yoh, Çık, Del"den oluşan 4 kelimelik lügati ile size tepki verir de karşınızdakinin bir duvar olmadığı hissinin mutluluğu ile derinden bir oh çekersiniz.

Evet, bizim Âdemin lügatinin 4 kelimesi vardı. Ve o dört kelime ile sizinle saatlerce konuşurdu. Pardon. Yani siz onunla konuşurdunuz. O size dört kelimesi ile katlanırdı. Lisan-ı Lügat-i Âdemiye.

Çağımızın şimdilerde en çok dillendirilen derdidir iletişim. Çoğu düşünür, aydın, vurun abalıya dercesine iletişimsizliğimizi, iletişim kazalarımızı teknolojinin nimetlerine bağlıyor. Sanal dünyanın insanı birbirinden kopardığını düşünüyor. Oysa bence bugünkü iletişim sıkıntısının temeli en eski çağlardan insanın "konuşan varlık" olarak tanımlanma talihsizliğinden kaynaklanmaktadır. Gerçi bu "konuşan varlık" tanımına "düşünen, üreten, alet kullanan, yazan, tarihsel olan, ekonomik, hiyerarşik" gibi tanımlar da eklenmiştir. Ama en önemli yapıtaşı olması gereken "dinleyen" varlık olması hep unutulmuştur. Kim bilir belki konuşan dediğimizde dinlemenin, dinlenilmenin dolayısı ile dinleyenin de kapsandığını hatırlayamadığımız için üstünde durmamış ve dinlemeyi insandan uzaklaştırmışız. İşte bu eksikliktir ki artık iletişim kazalarını teknolojiden çok önce zirvelere taşımıştır.

Ders 4: Varlığın "ne"liği en temel insanlık sorunudur.

ESKİ SORULAR, DEĞİŞMEYEN CEVAPLAR

Soru sormak bir insanın doğal algılamadan sonraki ilk bilgi edinme yollarından biridir. Bu soru sorma süreci çoğu zaman ebeveynler tarafından atlansa da bilim insanları için üzerine teoriler üretecek kadar önemlidir. İşte bu yüzden bazı eskimeyen soruları yazı konusu yaptık.

İlk soru en temel sorumuz olan: "Bu nedir?" Bir yazarımıza "Muni?"başlığı ile hikâye konusu olmuştur "Bu nedir?" sorusu. Hepimizin hayatında önemli bir yer tutar. Örneğin dil öğrenmede soru sorma ve cevaplama bir dönemin en popüler yöntemidir. Bu yüzden yabancı dille arası pek barışık olmayan milletimin en net öğrendiği kalıptır: What is this? Was ist das? Qu'est-ce quec'est? Yani "Bu nedir?" Soru sormak için bilimlerin başlangıç sorusudur desek bile abartmış olmayız. "Bu nedir? Canlıların temel ihtiyacı... Bu nedir? Su. Bu nedir? H_2O. Bu nedir? İnsanın %90'lık bölümü." gibi. Ancak hiçbir bilimde felsefede olduğu kadar derin etkiler oluşturmamıştır çünkü "bu nedir" sorusundan çok bir şeyin "ne"liğidir sorun olan. Bir dönem boyunca sandalyenin "ne"liği üzerine ders yapabilirsiniz. Sandalye denen nesneye işaret edip sorarsınız "Bu nedir?" "Sandalye." Tamam. Bu basamakta sorun yok, herkes kabul edebilir "Peki bu sandalyeyi sandalye yapan nedir?" diye sorduğunuzda sorunlar başlar. Ayakları mıdır, rengi midir, oluştuğu hammadde midir, işlevi midir bendeki algısı mıdır, özellikler kümesi midir sandalyeyi sandalye yapan. Bir şey oturmak için

kullanılıyorsa sandalye midir? Ya da artık üzerine oturamıyorsam hâlâ sandalye midir? Haliyle felsefecilerin bu konuları tartıştığını duyanlar da sorar "Canım ne işe yarar bu felsefe?" diye. Sahiden ne işe yarar bu felsefe. Felsefe okumak isteyen birçok insanın karşısına çıkan ilk tepkidir "Felsefe karın doyurmaz." felsefecilerin de verdiği ilk cevaptır ilk filozof olarak batı tarihine adını yazdıran Thales örneği. Bundan mıdır bilinmez üniversite giriş sınavlarının vazgeçilmez sorularından biridir filozof olduğu halde nasıl zengin olup insanları şaşırttığını anlatan hikâye. Aslına bakılırsa kullanmasını bilmezseniz sahip olduğunuz hiçbir bilgi karın doyurmaz. Felsefe bilgisinden yoksun, sandalyenin ne'liğini tartışmayı abesle iştigal sayan insan "hukukun ne'liği, sağlığın ne'liği, devletin ne'liği eğitimin ne'liği üretimin ne'liği, tüketimin ne'liği, iletişimin ne'liği, bilişimin ne'liği, teknolojinin ne'liği, kültürün ne'liği, felaketin ne'liği, şiddetin ne'liği, ahlakın ne'liği, özgürlüğün ne'liği, dindarlığın ne'liği" gibi soruları cevaplamadan bu kavramları içeren konuları tartışırsa ortaya günümüzün sıradan ana haber bültenleri, tartışma programları, reklamları ve anlamadığını anlamayan insan manzaraları çıkar. İşte böyle bir ülke şartları manzumesinde yetişkin hayata donanımlı insan hazırlama programları giriş sınavında kendiliklerini unutan gençlere "bir filin neden aspirin olmadığı"nı sorunca olanlar oldu. Sanal âlemde bu soru yüzünden hayatının karardığını söyleyenler mi soruyla dalga geçenler mi küfredenler mi, ne ararsanız bulabilirsiniz. Çoğu insanın "Biz bu yukarıda sayılanların ne'liğini biliyoruz, kendimizi o kadar da küçük görmeyelim." diye düşünmeleri muhakkaktır. Ancak bilgi odur ki öğrendiğinizde davranışınızı, tutumunuzu, uygulamanızı değiştirsin. Bu yüzden bilginin basamakları vardır. Örneğin ilmen

sabittir ki ölü bir beden canlı bir bedene fiilen saldıramaz ve zarar veremezken canlı bir beden canlı bir bedeni öldürebilir yarayabilir, soyabilir. Buna rağmen canlıların canlarını koruyacakları en güvenli yer, zararsız ölü bedenlerin evi, mezarlıklardır. Ama insanlar başlarına her türlü felaketin gelebileceği çarşı pazarda, AVM'lerde dolaşmaktan korkmaz da mezarlıkların önünden bile geçmek istemez.

İkinci sorumuz tarihsel olarak eski sorulardan biridir ancak ülkemizdeki anlamı ile pek daha özeldir. "Dindar insan ahlaksız olur mu?" Aslında kavram anlamı ve mantık açısından "Kare teker olur mu?" kadar saçma görünse de günlük hayatta kimseye saçma gelmez nedense. Dindar insan yalan söyleyebilir, hırsızlık yapabilir, rüşvet alabilir, zina yapabilir gibi gelir insana. Tekrar karın doyurmayan felsefeye dönersek dindar insanın ne'liği hakkında düşünme pratiğine sandalyenin ne'liğinden yardım alıp cevaplayalım. TDK sözlükteki tanımları: Sandalye; bir kişilik oturma eşyasıdır, dindar; din inancı güçlü, din kurallarına bağlı kimsedir. Üzerine oturmadığım bir eşyaya da sandalye diyorsam o "ayağı kırık", "oturağı bozuk" gibi vasıflar kazanmış bir sandalyedir. Yani özü şayet varsa değişmese de özellikleri değişmiştir. Bu özellikler bazen öyle kökten değişir ki artık var olduğuna inanılan özünü kaybeder ve o zaman sandalye sandalyeliğini kaybettiği için başka bir şey (hurda) olur. Şimdi bunu dindar kavramına uygulayalım. Hiçbir semavi dinde yalan, hırsızlık, rüşvet, zina din kuralı olmadığına göre bu fiilleri işleyenlere din kurallarına bağlı kimse denemez. Bu özelliklere sahip kimse tıpkı ayağı olmayan sandalye gibi farklı bir vasıf alır. Dinine bağlı insan yanılır, sürçer, hata işler, günaha girer ama gerçekten dinine bağlıysa dinin gereği tövbe eder, yok bu küçük hatalarda ısrar ederse özünü kaybeden sandalye gibi her

günahtan küfre giden yola sapabilir o zaman da adına dindar denmez, denemez, denmemeli. Öyleyse dindar ahlaksız olamaz. Hata yapan ya inanan bir günahkârdır ya aldatan münafık. Ya da aşağılık bir ahlaksızdır.

Üçüncü sorumuz "Ülke muhafazakârlaşıyor mu, eksen kayıyor mu?" sorusudur ki yukarıdaki dindar insanın ne'liğinden hareketle etrafınıza bakıp çoğalan, ahlak prensiplerinden ve dinin kurallarından vazgeçmeyen dindarlar mı yoksa diğer vasıflardaki insanlar mı karar verebilirsiniz. Başka bir açıdan inanan insan için insanın ne'liği beşer olmasında yatar. Beşerliğin ne'liği şaşmasında saklıdır. Şaşan insanın ise iki farlı şekli vardır "şaşkınlıkta azan", "şaşkınlıktan cayan". Necip Fazıl merhumun dediği gibi "Oluklar çifttir birinden nur akar birinden kir." İşte nur oluğunun peşinde gidenlere falanın filanın değil Allah'ın ordusu denir, kir peşinde koşanlara da şeytanın avukatları.

Dördüncü soru yine çok bildik bir sorudur "Tarih tekerrürden mi ibarettir?" Şeytanın avukatları aldatmakta ne kadar iyi olsalar da Hakk'ın, haklının ve masum halkın ordusu her zaman galip gelir.

Ders 5: Hiç kimse zannettiği kadar zannettiği kimse değildir.

KUANTU M İLLİYETİ

Kuantum teorisi denince insanın aklına temelde madde ve enerji arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan bir fizik teorisi gelmektedir. Fizik bilimi en eski bilim dallarından biridir. Yunanca "doğa" anlamına gelmesi, onun, insanın yaşadığı evreninin yapısını merak etmesinden ve öğrenmeye çalışmasından kaynaklanmaktadır. İnsanoğlu doğaya bakarken nasıl sorusu yanında neden sorusunu da sorduğu ilk dönemlerde bu bilim felsefe (doğa bilimleri) olarak kendini göstermiştir. Sonraları "neden" sorusuna cevap bulmanın zorluğu "nasıl" sorusunu "neden" sorusundan ayırmış böylelikle fizik de felsefeden bağımsız bir bilim dalı haline gelmiştir. Her ne kadar şu anda felsefe ve fizik birbirinden ayrı iki bilim dalı halini almışsa da aralarındaki kadim yakınlık hep devam ede gelmiştir. Kimi zaman fizikte ortaya atılan yeni bir teori felsefede yerini bulmuş kimi zaman ise felsefecinin yaptığı düşünce deneyleri fizikçiye rehber ve ilham kaynağı olmuştur.

Kuantum teorisi aslen bir fizik teorisi olmakla birlikte fizikçilerden çok felsefecilerin işine yaradığı söylenen bir teoridir. Kuantum kelimesi Latince "ne kadar büyük" ya da "ne kadar" anlamlarına gelmekte olup İngilizcede "miktar, tutar, pay" anlamlarında kullanılmaktadır. İlliyet kelimesi de Arapça kökenli bir kelime olup "nedensellik" anlamına gelmektedir. Bu durumda yazının değişik gözlemcilere göre değişik başlıklarını oluşturmak mümkündür. *Ne Kadar Nedensellik*, *Ne*

Kadar Büyük Nedensellik, Nedensellik, *Miktar Nedenselliği* vb. Nedensellik, her şeyin bir nedeni olduğuna inanma ve aynı şartlar altında aynı nedenlerin aynı sonuçları doğuracağını düşünmedir. Aslında bu anlamıyla kuantum teorisinin gözlemciye göre değişebilirlik ilkesine de karşı bir durumdur.

Post-modern dünyada insanlar, alt-kimlik, üst-kimlik sağ-sol, ön-arka kimlik derken insanlara türlü türlü kimlikler hediye ettiler. "Ben kimim?" sorusu belki de hâlâ insanı insan yapan ayırt edici sorulardan biri ama bu soruya cevap vermek artık hiç kolay değil. "Ben kimim?" sorusuna isminizle cevap verebilirsiniz. Ben Ahmet'im, Ayşe'yim, Ezgi'yim Çizgi'yim falan... Biyolojik türler söyleyebilirsiniz. Ben insanım, homo sapiensim, omurgalıyım, memeliyim gibi. Cinsiyetinizi bildirebilirsiniz; ben kadınım, erkeğim, dini tanımlama verebilirsiniz; ben Hindu'yum, ben Müslüman'ım gibi, yaş grubuna atıfta bulunabilirsiniz; ben gencim, yaşlıyım, vs. vs. Ya da milliyetinizi söylersiniz. Ben Türk'üm, Ben Fransız'ım, Alman'ım gibi. Ancak durum o kadar da basit değildir. Artık "bir" kimlik sahibi olmanın hiç de kolay olmadığını öğretir hayat size. Şimdi çoğumuza tanıdık gelecek birkaç örnekle neden artık "bir kimlik" sahibi olmanın basit olmadığını açalım.

Uzun süredir tanıdığım bir arkadaşımı iş yerinde ziyaret etmek istedim. İş yeri kolay bir yerdeydi oraya varmak zor olmadı, gel gelelim bir türlü odasını bulamadım. Danışmada kime ziyaret için geldiğim sorulunca hemen Belma Saygı deyiverdim. Ancak bana öyle bir personellerinin olmadığını söylediler. Uzun uzadıya anlatmayayım zor da olsa odasını buldum ancak benim Belma Saygı meğer Doğa Semra Kıygı imiş, bunu onca seneden beri ilk defa orada öğrendim. Arkadaşımın hikâyesi hayli uzun: Sema büyükbabasının

koyduğu isimmiş fakat annesinin sevmediği bir komşunun adı da Sema olduğundan annesi Belma olarak çağırmış arkadaşımı, tabii bizler de onu hep Belma diye tanıdık bu yüzden ama o büyükbabasına ve babasının akrabalarına göre hep Sema kalmış. Nüfus müdürlüğünde ise memurun katkılarıyla Doğa Semra yazılmış. Soyadına gelince onun hikâyesi isminden daha karışık, hiç anlatmayayım. Öyle sanıyorum bu konuda herkesin verebileceği en az bir örnek vardır. "Babaannem Ayşe demiş, kulağıma Berna okumuş babam, teyzem Şeyma olsun istemiş, nüfusta Şeyda yazmışlar. Arkadaşlar Ceyda diyorlar daha modern olsun diye..."

İnsanların yer bildirim hikâyeleri isimden daha anlaşılır değildir. Babam Erzurumlu annem Manisalı ben Ankara'da doğdum. Babama göre Erzurumlu, anneme göre Manisalıyım, nüfusta Ankara yazıyor ama bana sorarsanız on beş yıldır İzmir'de yaşıyorum İzmirliyim. Yaş konusunun anlaşılmazlığında ise bizim toplumda sadece bayanlara has bir, "çok durumluluk" yoktur. Erkeklerimizin yaşları da en az kadınlarınki kadar muğlaklığını korumaktadır. Mehmet Bey annesine göre gül ayında doğmuş. Babası onun hep Atatürk'ün ölümünden sonra doğduğunu söylermiş. Nüfusta 1937 Haziran yazılmış ama neye göre olduğunu öğrenmek sadece geçmiş zamana yolculuk mümkün olduğunda ortaya çıkacaktır. Tabii bir de "Aslında 44'lüyüm ama ailem 42 yazdırmış ekmek almak için." durumları vardır bu ülkede bir zamanlar ekmeğin karneyle alındığını hatırlatan. Bizde bir de hayli 1 Ocak doğumlular vardır. İstatistiksel verilere sahip olsaydık eminim nüfusun azımsanamayacak bir kesiminin "yılbaşı çocuğu" olduğunu görebilirdik. Kimi aileler okula gitme yaşını kimisi ise askerlik dönemini hesap edip güz çocuklarını bir anda ocak ayına taşımıştır. Tüm bunlara bir de kadınlara has

birtakım modern yaş tespit modelleri geliştirilmiştir. (Hoş metropollerin şimdilerde gittikçe yaygınlaşan, tırnağı manikürlü, dudakları cilalı, saçları boyalı metroseksüel erkekleri de artık bu tarz yaş tespitlerinden nasiplerini almaktadırlar.) "Şekerim göz kenarlarınız 38, gözlerinizin arası ne yazık ki 39, göz altlarınız 37 gösteriyor, size ona göre birtakım bakım kremleri vereceğim, merak etmeyin, tek ürün aldığınızda fiyat farklı, iki adette farklı, takım olarak aldığınızda daha farklı, ha bir de taksit ya da peşin olmasına göre de fiyatta yardımcı oluruz." Durup şöyle bir düşünseniz, toplam çapı üç santimi aşmayan göz çevrenizden nasıl oluyor da üç farklı yaşın çıktığına belki siz de inanamayacaksınızdır ama hayatımıza "…a göre"ler hâkim olduğu için nüfus kâğıdınızda 32 yazıyor olması o anda aklınıza bile gelmeyebilir, zaten ruhunuz çoktan 40'ı devirmiştir hayatın dayanılmaz ağırlığı altında.

Modern dünya, ulus devletler dünyası olarak kurulmuştur. İmparatorluklar, ümmet devletler artık tarihin konuları gibi takdim edilir. Global kelimesi global bir şekilde kendini hissettirmektedir. Ancak modern dünyanın devlet modeli global söyleme sahip olsa da artık mikro-aileler-devletidir. Bu yüzden biz de kendimizce gardımızı almış bekleriz. "Bak Fransız Fransızlığından vazgeçiyor mu? 'Özgürlük' sanki herkesten çok onların kavramıymış gibi davranıyorlar. Bak Almanlara adamların çoğunun içinde bir öjenik Nazi ruhu gizli." Hiç kimse bir İngiliz gibi asil çay içme sanatına sahip olamaz. Biz Türkler de böyleyiz işte ne yapalım. Tanrı bizi böyle asker ruhlu büyük bir millet yaratmış. Biz Türkler böyleyizdir ancak bu bizim Türkler kimlerdir bilinmez. Ülkede kim daha çok Türk'tür kim mavi kanlıdır hep tartışma konusu. Kızdın mı birisine "Zaten bunun ninesi de Ermeni'dir."

diye bir iddia atıp günlerce ortalığı bulandırmak çocuk oyuncağıdır. İşin ilginci bu ithamlara maruz kalanlar yedi sülalesi bilinen insanlar dahi olsa bir anda kendilerini savunma pozisyonuna geçmiş bulurlar. Kimse "Yahu Ermeni'yse Ermeni, ne kadar demokrat bir toplumuz ki bu toplumda 'soykırım' yaptığımız iddia edilen insanları bile başımıza taç edebiliyoruz." deme cesaretini gösteremez. Bir de gerçekten bu coğrafyanın bitkileri gibi çeşitlilik gösteren yakınlara sahip kimseler vardır. Annesinin büyükbabası Kafkas Türk'ü, büyükannesi Müslüman bir Yahudi, babasının atalarında Ermeni'si, Kürt'ü falan mevcut. Annesinin akrabalarına göre her zaman bir Yahudi kalacak, babasının akrabalarına göre Müslüman bir Türk. Şimdilerde moda olan gen teknolojisine göre %25'i Türk, %25'i Yahudi, %25'i Kürt, %25'i Ermeni, olan "safkan bir melez". Belli bir bölgenin (herkes tarafından bilinir ki ülkemizin resmi ulusal söylemini oluşturanlardan biri de bu bölgenin bağrından kopmuş meşhur bir aydınımızdır) bulduğumuz her dağına yazarak damarlarımıza işlenmiş ideolojimize göre ise bu işi o kadar çok kurcalayıp karıştırmaya gerek yok "Ne Mutlu Türk'üm diyene!" desek sorunlar hal yoluna girecek.

Kendimizi "bir kimlik"le tanımlamakta bu kadar zorlandığımız bir dünyada akıllara durgunluk veren, yüzde doksandan fazlası Müslüman bir memlekette namaz esnasında kırk dört cana kıyıldığı, katillerin de katledilenlerin de aynı soyadını taşıdığı, sorunların bebeleri analarından koparmak suretiyle devam ettirildiği bir sosyal felakette konu hakkında görüşler havada uçtu, ona göre töre, buna göre feodalite, şuna göre terör uzantısı, iyi saatte olsunlar falan falan falan... Dert ortada derman Schrödinger'in kutusunda, bekle ki oradan sağ salim bir kedi çıksın.

Eee sonuç? Post-modern toplumun kuantum fiziğinin gözlemciye göre değişen hakikatinden esinlenmiş çok perspektifli dünyasında sonuç, kimine göre; yazının başlığı kuantum illiyeti değil kuantum illeti olmalıydı, kimine göre böylesi daha iyi hangi "...a göre" işimize yararsa "duruma göre" onu kullanırız. Kimine göre "Canım ne işiniz var sizin fizikle bırakın bu kuantum kedilerini bir yana artık, bizim kediler zaten dokuz canlı biri ölmüşse bile diğer sekizi yaşıyordur." Kimine göre "Modernizm öldü yaşasın çok söylemli post-modernizm." Size göre: Açıkçası "size göre"nin ne olduğu önemi değil çünkü "Bana göre" kuantuma kadar gitmeye gerek yok ne demiş bizim ünlü filozof Nasreddin "Sen de haklısın."

Ders 6: Ortaya karışık, karışıklık değil barışıklıktır.

ORTAYA KARIŞIK

Medeniyet, medenileşmek, doğa ile iç içe yeme içme, barınma ve üreme aşamalarını geçip bu sorular üzerine sorular sorma, sorulara cevap bulma ve dahası bulunan cevaplar doğrultusunda bir dünya düzeni kurulmasına verilen addır. Ancak ne medeniyet tanımında ne de kimin medenileştiği hususunda bir ittifak olmadığı gibi kaç çeşit medeniyet olduğu hakkında da bir birlik oluşmamıştır. Fakat her şeye rağmen yaygın bir gelenek bize dünya üzerinde var olan iki medeniyet algısını empoze eder: Doğu ve Batı. Bir taraf ürettiği teknolojisiyle dünyayı Batılaştırırken bir taraf güneş doğudan doğar deyip insanları ışığın kaynağına davet eder. Bu durumda Doğu olmak da Batı olmak da bir duruşun adıdır. Bu duruşta iki taraf da yerinden memnun ve emindir. Bu yüzden Rudyard Kipling: "Doğu doğudur, Batı da batı. Ve bu ikili asla birleşemez." diye bir Batı şiiri edası ile söylerken Nishida Kitaro: "Doğu felsefesi hiçliğin felsefesidir, Batı felsefesi de varlığın." diyerek bugünkü durumu özetler. Doğu doğudur ve hiçlik kokar, Batı batıdır ve varlığın merkezidir.

Bu bağlamda Çin, Hindistan, Japonya doğudur; Avrupa batı. Bunlar yerleri belli kabul edilen ve tartışılmayan coğrafyalardır.

Bir de bizimki gibi -orta- da olan ülkeler vardır ki coğrafi ismi bile ortadadır: Orta Doğu. Doğuda oldukları kabullenilmekle birlikte batıya olan yakınlıkları nedeniyle -orta- ile sınıflandırmak uygun görülmüştür. Yani aslında doğuludur

doğulu olmasına ya azıcık da batıya teğet geçtiğinden Orta Doğu'dur. Orta Doğu'dan daha da yersizi ise Orta Doğu'nun en batısında, batının en doğusunda canım ülkem vardır. O dileyene doğuda, dileyene batıdadır. Hatta bazen doğuda bazen batıdadır. Belki de bir doğuda bir batıdadır. Ya da hepsi birdendir. Ya da hiç biridir. İşte bu yüzdendir ki benim ülkemin kendine has bir medeniyet anlayışı vardır. Ne Doğulu ne Batılı ya da hem Doğulu hem Batılı.

Atalarımız bu güzel ülkeyi kurmak için güneşin doğduğu ta Uzak Doğulardan kalkıp gelmişlerdir. Altı asır bir efsane yazmak içinse hep batıya gitmiştir. Uzun tarihi boyunca doğuya bir iki seferi vardır onlar da arkada kalan değerleri taşımak ya da dağılan yerleri toplamak için olmuştur. Ama tarih hep batıya doğru yazılmıştır. Bu Batı'ya açılma Doğu'yu Batı'ya taşıma formatından çıkıp da Doğu'yu Batı'ya kavuşturma şekline bürününce kıyamet kopmuş ve bugün sadece bizim değil Doğu'nun da Batı'nın da cevap vermekte zorlandığı neresi olduğu bilinmezliği değerinden eksiltmez bir jeopolitik konuma oturmuştur. Hal böyle olunca bizde her şey bu tuhaf resme uygun gelişmiştir.

Batı, Batılı müziği, doğu, Doğulu müziği dinler. Bizim kalbimiz hem doğudan hem batıdan esintilere açıktır. Her sıfatın kendine göre bir sesi vardır ve hangi sıfat yaşanıyorsa o an onun sesine ihtiyaç duyarsınız. Çağdaş sıfatının sesini en iyi Klasik Dönem orkestraları verir. Hüzün uzun havada yol alır. Neşe poptan hoşlanır, karamsar arabeske kaçar, genç metalle coşar, ideolojik özgünle demlenir, dindar neyle üflenir. Çok seslilik ise bizim genetik kodumuzun adıdır. Biz hem çağdaş, hem dindar, hem genç, hem dertli, biraz neşeli biraz da ideolojik olduğumuzdan bizde en pahalı, en havalı, en tercih edilen kaset tipi "karışık"tır. İşte bu yüzden en sıkı

ülkücünün bile gizli gizli dinlemişliği vardır bir Ahmet Kaya türküsü. En çağdaş teyzem oturup ağlamıştır Orhan Baba eşliğinde kaderinin oyununa. Bir gaflet anı geçmiştir dindarın yolu poptan, Bach'tan. Dava adamına yakışmasa da Zülfü'dense İbo'yla söylemişliği vardır Leylim Ley.

Çoğu zaman insanın ruh halini en güzel çiçekler yansıtır. Sembole ihtiyaç duyduğumuzda çiçeklerin arkasına saklanırız. Âşıklar gül, idealistler karanfil, doğacılar papatya, zenginler orkide ısmarlar. Her çiçek insanın hayatına anlamı ile birlikte gelir. Belki bu yüzden bizde birbirimize çiçek vermek çok yaygın değildir. Biz birbirimizden çok kendimize çiçek alırız. Hem öyle gül, karanfil, papatyayı birbirinden ayırmak da olmaz bize karışık demet yakışır.

Ülkemin hangi köşesindeki lokantaya giderseniz gidin, menüyü aldığınızda içeriği "ortaya karışık" olan bir spesiyal cep yakan asilliğiyle gözünüze çarpacaktır. Yemeğin en hası ettir diyenlerin yiyecekleri bellidir; şiş kebap, külbastı, pirzola. Etime sebze de eşlik etsin derseniz sebzeli kebap, güveç. Etin yoğunluğu azaltılmış hali köftecileri tanımlar. Eti pek sevmem ama vazgeçemem diyenler için çeşit çeşit pide, lahmacun. Yok, o kadar da et yiyemeyenler için tavuk kanat, tavuk pirzola... Bu gruplar tanımlıdır, menü istemelerine bile gerek kalmadan siparişlerini verirler. Bir de hemşericiler vardır, onların da menüleri plakaları gibi bellidir. 01 Adana kebap, 63 Urfa, 61 Akçaabat köfte, 53 Karadeniz pide, 42 Konya etli ekmeği... Bir de menüyü felsefe metni gibi uzun uzadıya okuyan grup vardır. Sadece okumazlar bir de başlarında sabırla bekleyen şefle de mütalaa ederler.

- Pardon, bu patlıcanlı kebap nasıl oluyor?

- Patlıcanlı efendim.

- İyi de hünkârbeğendiden ne farkı var?

Şef başlar büyük bir titizlikle ayrıntıları anlatmaya.

Bu karşılıklı mütalaa uzayıp giderken onu mu yesem bunu mu sorusu maruz kalınan güzel koku ve iyice coşan mide özsularına dayanamaz ve birden bire imdada menünün her şeyi olan "ortaya karışık" tüm cazibesi ile beliriverir. Siz kararsızlığın bedelini menünün en pahalısı ile öderken diliniz damağınız bayram eder. Ne kadar isabetli bir seçim yaptığınızı kendinize ispatlamak istercesine "Bak iyi ki lahmacun söylememişiz acıymış, patlıcan kebabının patlıcanları yanmış, karışık söylemesek aç kalırdık." tarzı konuşmalarla yemeği seslendirirsiniz. Dil damak ne kadar bayram etse de bu durumda yanan sadece cebiniz değil bir de midenizdir. Ama yemek henüz bitmemiştir. Verdiğiniz cömert siparişi ödüllendirmek isteyen şef size bir tabak içinde bir dahaki gelişinizi garantiye alacak "ortaya karışık" bir tatlı tabağı göndermeyi ihmal etmez. Bundan sonra sizi ancak bardak bardak içeceğiniz sodalar paklayacaktır. "Ortaya karışık" hemşericilerin yemeği değildir. O etçilerin, pidecilerin, dönercilerin, köftecilerin de yemeği değildir. O bazen bir kararsızlık anının sonucu olabileceği gibi bazen de cömertliğin sofraya yansıyan ifadesidir. O, doyucuların değil tadıcıların yemeğidir. "Ortaya karışık" karın doyurucu bir jest olabileceği gibi kimi zaman bir anlayış inceliğinin eseridir. O karışıklığın değil barışıklığın sembolüdür. Onun tepsisinde tavuk kanat, kuzu pirzola ile kol kola, patlıcan, köfte yanak yanağadır. Ne köfte şişe darılır ne pide lahmacundan ayrılır. "Ortaya karışık" herkesle barışık... O insanı bir tepsi etrafında yöre yöre dolaştıran kültür elçisidir.

Zaman hızla akıp gidiyor ve sanki Heraclitus'u doğrular gibi her şey değişiyor. Bugün moda olan yarın hatırlanmıyor. Çok değil çok kısa bir süre sonra (Böyle bir kontekste kısa ne demekse.) önce hiç beklenmedik bir şekilde yemek kitabı modası vardı. Aklınıza gelen her yöre hatta adını duymadığınız coğrafyalar bile bir anda mutfaklarımızı işgal etti. Hatta coğrafyayı bile aşıp tarihe daldık, o çağ senin bu çağ benim, taş devrine kadar indik mutfakta. Alışık olmadığımız birçok lezzeti tatmak için elimizde listeler, o market senin bu pazar benim tam paraları denkleştirip dolaplarımızı kakule, taze zencefil, biberiye, balzamik sirke sosu, karamel burbon, guk su, soya sosu, susam yağı ile doldurmayı başarmıştık ki o da ne, yemek tarifleri, yemek programları, farklı tatlar, farklı mutfaklar dışarı; diyet kitapları içeri. Protein, karbonhidrat diyeti, patates, simit, et diyeti, İsveç, Norveç, Danimarka, o da ne "taş devri" diyeti. "Kardeş bu diyet kitabı kaç taşa?" Bana göz rengini söyle sana ne yiyeceğini söyleyeyim. İklime, coğrafyaya, kan grubuna, yaşa, ayak numarasına, kişiliğe göre diyet; diyete göre aş. Yediklerimiz için harcanan paranın daha fazlası yemediklerimiz, yiyemediklerimiz, yememiz için ödenir oldu.

Evet, ben de gurme olmayı planlarken diyetisyen oluverdim. Tarihçinin taş devri diyeti olur da felsefecinin diyeti olmaz mı? Hani çok sevdiğimiz bir söz vardır. "Bazıları tarih yazar, biz tarih yaparız!" diye. İşte, o "biz" aslında felsefecilerdir. Bu gerçek pek bilinmez çünkü nedense felsefecilerin yaptığı tarih, tarihçilerin kaleminde o kadar çok başkalaşım geçirir ki ortaya çıkan tarih artık yapılan, yaşanan değil, yazılan, yazdırılan tarihtir. Mideden kalbe giden yol herkesçe malumdur da mideye de kalbe de giden yolun akıldan geçtiği, geçmesi gerektiği nedense pek zikredilmez. Kim

bilir mide bedenin, kalp ruhun açlığını doyurduğu için aradaki ilişki daha rahat kurgulanır. Akıl ise bu doyurma işlemine iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin gibi değerleri katmakla mükellef olduğu için bu ilişkiden hep uzak tutulmaya çalışılmıştır. Hâlbuki mide ve kalbi doyurmanın onlarca çeşidi vardır. Her türlü nitelik içeren sıfatın nicelik derecelendirilmesi ile sonsuz birleşimler oluşturabilirsiniz. Mesela midenizi lezzetli yiyeceklerle doyurabilirsiniz, çok lezzetli yiyeceklerle doyurabilirsiniz, ucuz yiyeceklerle doyurabilirsiniz, çok ucuz yiyeceklerle doyurabilirsiniz, sağlıklı yiyeceklerle doyurabilirsiniz, az sağlıklı yiyeceklerle doyurabilirsiniz, yağlı yiyeceklerle doyurabilirsiniz, az yağlı yiyeceklerle doyurabilirsiniz. Liste böylece nitelik nicelik bileşimleri ile uzayıp gider. Kalp için de aynı şekilde bileşimler yapmak mümkündür. Bu bileşimleri oluşturan ise yaşamsal tecrübelerinden hüküm çıkarmaya çalışan akıldır. Yani aslında mide ve kalp arasındaki bağa, kopmaz bir ilişkiyle bağlıdır. Ama ne kalp ne de midenin akılla olan bu sıkı ilişkisi halk diline destan olmuştur. Aklın varlık âlemindeki yerini sorgulamak nedense kalp-mide-akıl üçlüsünün kopmaz bağını fark eden filozoflara, dervişlere, fakirlere, abdallara, ahlakçılara düşmüştür. Bu bağlamda "ortaya karışık" bizim sadece kalp ve midemizin durumunu anlatmaz. O bizim mide ve kalbimizin yaşanmış tecrübelerini hükme bağlamaya çalışan aklımızın da garip durumunu özetler. İşte bu yüzden felsefecinin yazacağı diyete ihtiyacı vardır bu güzel ülkenin ortada karışmış aklının.

İşte 1 günlük Felsefeci Diyeti:

Sabah

- Bir parça görev duygusu ile pişirilmiş asalet.
- Güne başlamaya yetecek kadar cesaret.
- İşleri başlatacak hareket.
- 4-5 adet güzel söylenmiş söz.

Öğlen

- Hikmetle yoğrulmuş bilim.
- Tercihen arındırılmış zihin.
- Edeple harmanlanmış hilm.
- İşleri bitirecek disiplin.

Akşam

- Derin tefekkürde bekletilmiş fikir.
- İçtenlikle yoğrulmuş zikir.
- Huzur ve tevekkülle süslenmiş şükür.

En önemlisi her öğün arası garazsız ivazsız yapılacak sorgulama. Yatmadan önce kusurları örtecek kadar nedamet.

Ders 7: Emin olunmadan huzurlu olmak zordur.

HUZUR NEREDE?

Oldum olası dolmuş, kamyon, araba yazıları dikkatimi çekmiştir. Benim için bir oyun bir eğlence bazen de felsefe yapma takıntımı gideren bir kaynak olmuştur bu yazılar. "Rahmetli de sollamıştı.", "Tek rakibim THY.", "O şimdi asker.", "Al yazmalım.", "Babam sağ olsun." Birçok kimsenin aşina olduğu en meşhurlarıdır. Dilimize "Dolmuş edebiyatı" tabirini dahi kazandırdıkları düşünülürse öyle hemen burun kıvırıp geçilmemesi gereken bir konu olduğu anlaşılır sanıyorum.

Hayatın nereden gelip nereye gittiğini bilmediğimiz ya da öğrensek de sık sık unuttuğumuz gibi nereden nereye gittiğimi hatırlayamadığım bir gündü. Gözüme bir araba yazısı çarptı, arka cama tüm ihtişamıyla kurulmuş, büyük harflerle yazılı, benim gibi meraklısına değil de sanki ilgili ilgisiz herkese duyurulmaya çalışılan bir çığlık gibi asılmıştı cama. Harflerin büyüklüğünün tüm camı kaplamış olması, camın, bakanın gözüne çarpıp zorla okuması hesap edilmiş bir isyan feryadı gibi duruyordu. Dalgın olmama rağmen gözlerim ihtiyatsız okuyuvermişti. "Huzur Doğada."

Kalbi Allah sevgisiyle dolu, fıtratından gelen imanı İslam'la birleştirebilmiş, aklı selim, mesut insanların ruh halidir huzur. Her konuyu sloganlaştıran, kitap okumaktansa slogan ezberlemeyi tercih eden, ihtiyaçlarına cevap vermektense reklamlara itaat eden yeni insan tiplemesinin Müslümanlara armağanı "Huzur İslam'da"yı çoğumuz okumuşuzdur dolmuşlarda. Hayatımızın renkleri kadar elbette sloganlarımız da çeşitlenecek diye düşündüm. Tepkisel bir anti-slogan

deyip üstünde fazla durmadan geçecektim ki düşünce denizinde dalmış ve dağılmış beynim silkinip uyandı ve buna müsaade etmedi. Sahi huzur neredeydi? İslam'da mı, doğada mı, Kaf dağının arkasında mı?

Çocukken hep yazar olmak isterdim. Yazacağım oyunlardan biriside mutluluğu arayan adama aitti. Kurgusu hazırdı ama yazacak kadar ne becerim ne de azmim oldu. Düşüncenin dilbilgisi, kalemi yok ya, düşünüp dururdum. Mutluluğu arayan adamıma dağları, tepeleri aştıracak, ülkeler dolaştıracak, her gittiği yerden elinde yeni bir adresle yeni bir seyahate çıkarttıracaktım. Ama mutluluğu arayan adamla mutluluk, geceyle gündüz gibi ümitsiz âşıklar olacaktı. Ne zamana kadar mı tabii ki kimsenin kaçamadığı son gelip çatacağı ana kadar. O vakit geldiğinde mutluluğu arayan adam farkında olmadan başladığı yere dönmüş olacak ve bir ömür boyu aradığı mutluluğun aslında hemen yanı başında olduğunu çok geç görecekti. Yazık ki güzel bakmasını bilemediği için göremediğini anlayacak ve hayatı boyunca peşinde koştuğu mutluluğu bulup kavuşamadan son yolculuğuna çıkacaktı. Bir ortaokul çocuğuna böyle bir mutluluk kurgusu yaptıran neydi hatırlamıyorum, açıkçası uzun zamandır yani bir dolmuş yazısına kadar huzuru ve mutluluğu aramaktan vazgeçmiştim.

Huzur denince çoğumuzun aklına önce bir huzurun bizzat kendisindense bize huzur verdiğini tasarladığımız bir huzur çevresi gelir. Çünkü huzur da tıpkı iyilik gibi soyut olarak anlaşılsa da anlatılması hep somut varlıklara bağlanmış kavramlardır. Çoğu zaman da ağaçlar, kuşlar, çiçekler sakin akan bir dere yahut temiz havasıyla içimizi de temizleyen yüce bir dağ. Bu açıdan bakınca "huzur doğada" sözü çok da kızılacakmış gibi gelmiyor. Betonarmenin ve metalin

canım yeşilliklere galebe çaldığı günümüzde bir parçası olduğumuz doğal çevreye özlem duymak gayet fıtri olsa gerek. Huzur deyip gözlerimi kapadım ve düşündüm, evet, benim zihnim de benzer şeyleri hayal ediyordu. Bir deniz aşığı olarak burnumu tuz kokusunun doldurduğu, sakin çarşaf gibi bir denizde, suyun ortasında kendimden geçmiş, bütün düşüncelerin ağırlığından sıyrılmış, sırtımda suyun serinliği, üstümde güneşin sıcaklığı, bedenimden kurtulmuş, sanki uçar gibi suyun üstüne yatmışım. Bırakıvermişim kendimi denizin kollarına, beni kaldıracağından emin bir şekilde. Biliyorum ki ben kendimi bozmadıktan sonra o beni hep öyle dünyanın en rahat yatağı gibi taşıyacak. Oh be, ne keyif! Ne mutlu, ne huzurlu!

Acaba gerçek huzur nerede hatta huzur var mı? Suyun üstünde yatmak nasıl bir huzur? Kuş sesi dinlemek, ciğerleri temiz havayla doldurmak huzur mu? İnsanın tabiatında var mutluluğu sahip olamadıklarında aramak, böylece mutsuzluğumuzun sorumlusu hemen çıkıyor ortaya; bize en uzak olan şeyler... Çünkü biz bu konuda suçlu olamayacak kadar temiz ve pakızdır.

Huzur denince en samimi arkadaşı "güven"i anmadan geçmek olmaz. Huzur denince arkasını güven diye tamamlarız hepimiz duraksamadan. Huzurun güvenle başlayacağından eminizdir. Yeter şart olmasa da gerek şart olduğu kabulümüzdür. İşte bu noktada iman kelimesinin emin olmakla aynı kökü paylaşması bir tesadüf olamaz. Dinimizi din derslerinin hapsinden kurtarırsak emin olmanın imanın şartlarına ait olan kısmının meselenin sadece bir yüzü olduğunu, emin olmanın birçok değişik hallerinin olduğunu anlamamız uzun sürmez. Müslüman elinden, dilinden, belinden insanların emin olduğu; yani bu adamdan bana zarar gelmez

dediği kişidir. İslamiyet de emin olan insanların oluşturduğu toplumda kendini önce Rabbine sonra da emin insanlar topluluğuna teslim etmenin adıdır. Emin olmadan teslim olmazsın. Teslim olmak için insanın güvene ihtiyacı vardır. "Bismillah"ın sırrına eren insan kendini sonsuz kudrete teslim eder. Onun gücüyle ayakta duracağını bildiği için omzundaki yükleri de kendisiyle beraber bırakır. Tıpkı suyun kaldırma gücüne güvenip kendini suya teslim eden adam gibi. Nebiler Serveri'nin (ASM) henüz peygamber olmadan Emin olmasının sırrı da buradadır belki. O ne Emin insandı ki getirdiği hak dine iman etmeyenler bile ailesini savaşa giderken O'na (ASM) teslim ediyordu.

Toplumlarının huzuru fertlerin birbirlerine verdikleri güven hissiyle doğru orantılıdır. Bir insan, içinde yaşadığı topluluğun fertlerine ne kadar güvenirse kendini o kadar toplumun yapısına uymaya adayacaktır. Emin olunan insanların toplumunda teslimiyet artar ve insan kendini yaşadığı toplumun bir parçası görür. Böylelikle parça-bütün ilişkisi tesis edilir. Bu bütünlük hissidir ki insanda ve toplumda huzurun en güzel göstergesidir. Alınan kararlar toplumun olduğu için başarı gelse de gelmese de düzen bozulmaz. Böyle iman esaslarının hâkim olduğu yerde muvaffakiyeti verecek olanın Yüce Kudret olduğu unutulmaz. Toplumun her ferdi kendine bütün içinde bir yer bulmaktan huzurludur. İşte ancak böyle uyumlu, emniyet dolu toplumun insanları huzurun nasıl ve niçin İslam'da olduğunu gösterebilir. Doğanın da bu tabloda bir yeri vardır. Dinlenme ve tefekkür salonu olan doğada da huzur olduğu muhakkaktır.

Emniyet ve huzurun olmadığı yerlerde Müslüman camiye Rabbiyle dertleşmeye O'nunla buluşmaya girecek, "Maaşımın üçte birini verdiğim ayakkabı acaba dışarıda duruyor mu

hâlâ?" deyip Sevgili'yle buluşma noktasında vuslata eremeden o kutlu yerden ayrılacak. İnsan kendisine zarar gelme tehlikesi olan ne ailesinde ne de toplumda huzuru bulamaz. Huzur ile emniyet ayrılmaz ikilidir. Emniyetin olmadığı yerde huzur kalıcı değildir. İnsan her an bir zarar beklentisiyle ne evinde ne işinde mutlu olur. Hatta bu emniyet ara sıra tesis edilse bile. Bir parçası emin olup bir parçası "acaba"larla zarar çetelesi hesap eden insan ne olursa olsun, nerede olursa olsun huzurun ya hülyasını kuracak ya da sloganına sarılacak, belki de benim mutluluğu arayan ama bulduğu yerde kavuşamadan uçup giden adamla yoldaş olup gidecek.

Ders 8: Hiçbir oyun sadece oyun değildir.

ÇÜRÜK ELMA

Çocukken oynadığımız meşhur oyunlardan biriydi "çürük elma". Kabul etmek zor olsa da birçok yaş grubunun hatırlamadığı bir oyun. Ruhum hiç büyümediğimi söylese de çürük elma oyununu hatırlayanlar bunun öyle olmadığını anlarlar. Neyse bilmeyenlere ya da hatırlamayanlara anlatalım. Çürük elma, grupla oynanan bir oyun. En az üç kişiden oluşan iki grup arasındaki çekişme. Grupların eleman sayısı kalabalık olursa oyun daha zevkli hale gelir.

Önce sekiz-on kişilik iki grup belirlenir. Her iki grup da aralarından en güçlü, dayanıklı ve gruba söz geçirebilen birini başkan seçer. Oyunda kullanılacak bir halat temin edilir ve ortasından bir düğümle ikiye ayrılır. Oyunun oynanacağı zemine de tarafların sahalarını belirtecek bir çizgi çizilir. Tarafsızlığına güvenilen bir hakem tayin edilir. Hakemin işaretiyle her iki takım da halatın kendilerine ait kısmına asılıp diğer takımı kendi sahasına çekmeye çalışır. Halatın düğümle ayrılmış uçlarında takım başkanları bulunur. Ayakları kendi sahalarından öteye geçemez, ayağını diğer takımın sahasına basan başkanın grubu yenilir. Yani hükmen mağlup olur. Hangi takım diğer takımı kendi sahasına çekmeyi başarırsa galip takım olur. Çoğu zaman çekişme çok çetin geçer ama mutlaka bir grup halatın karşı takımdan gelen baskısına dayanamayıp pes eder ve mağlup takımın üyeleri yere düşer. Düşen ve yenilen takıma galip takım üyeleri, varsa seyirciler "Çürük elma, çürük elma!" diye tempolu bir şekilde alkışlayarak bağırırlar. Yenen takım için

zevkli ancak yenilen takım için kahredici bir cezadır. Gerçi görünüşte mağlup takım hiçbir şey kaybetmiyor ama çürük elma oynamayan ve çürük elma olmayan biri çürük elma olma ezikliğini ve rahatsızlığını anlayamaz.

Sosyolojik olarak insanın kendisini ezik ve çürük hissetmesi maddi olmasa da manevi ve can sıkıcı bir cezadır. Hata çürük elma olma korkusunun oyunun daha çekişmeli geçmesini sağlayan ciddi bir etken olduğunu da söyleyebiliriz. İnsanın maddi bedeninin merkezi sayılan midesi nasıl çürük bir elmayı kabul etmezse öyle de manevi bedeninin merkezi olan ruhu da çürük olmayı kabul etmez. Çoğumuzun fıtratı yenilgilere kapalıdır. Çürük elma olmak, karşı takımın gücüne, baskısına dayanamayıp yıkılmak, elini ipten gevşetmek ve bunun suçluluğunu yaşamak kolay değildir. Bir oyun dahi olsa kaybetmek ve çürük olmak kolay hazmedilemez. Sonunda çürük olma tehlikesi olsa da her şeye rağmen çürük elma oynamak -hele de kazanınca- tadına doyulamayan bir oyundur.

Anlaşılacağı üzere çürük elma çok basit ve zevkli bir oyundur. Hiçbir karmaşası olmayan, isteyenin katılıp üstün bir kabiliyete ihtiyaç duymadan oynayabileceği sade bir oyundur. Ancak bu sadeliğinin yanında yine de kazanan ve kaybedenlerin bulunmasının bazı sırları vardır. Çürük elma her şeyden önce bir takım oyunudur. Takımı takım yapan, takım ruhudur. Takım elemanlarının ortak duygu ve düşünceyle aynı hedefe kilitlenmiş olması, aralarında çekişme olmaması, birbirlerini seven, koruyan ve sadakat duygusuyla hareket eden kimseler olması, tuttukları iple bir vücut haline geldikleri gibi kalpten kalbe giden köprülerinin sağlam iplerle bağlanmış olması ve her şeyden önce birbirlerine güven telkin edecek emniyette olmaları takım ruhu ve

oyundaki konsantrasyonu sağlama açısından çok önemlidir. Her oyuncu gücünü aşan baskı karşısında arkadaşının düşmeyeceğine güvenirse küçük bir yalpalanmadan sonra tekrar asılacaktır ipine. Oyuncular arasında karşı takıma çalışacak bir hain olmamalıdır. Ayağı kayıp düşecek birisi olsa düşeceği yerin taşların arası değil de arkadaşının sağlam omuzları olacağına güvenmesi lazım. Tüm bunlar, takımın her ferdinin "bizim takımımız" deyip kendinin değil, takımının başarısına odaklanmış oyuncularıyla sağlanır. Öyle bir grupta artık oyuncular değil yekvücut olmuş bir "takım" vardır.

Takım ruhunu en etkili bir şekilde her elemanın içine işlemek takım liderinin işidir. Eğlenmenin yanında, nasılsa bir oyun demeyip kazanmaya kilitlenmek, ciddi bir motivasyonla konsantrasyonu sağlamak, takıma güç verecek teknikleri bilip her takım elemanına aktarmak yine liderin vazifeleri arasındadır. Her eleman için söz konusu olan güvenirlilik, liderin şahsında daha da bir önem kazanır. Lider olmasına rağmen takım arkadaşlarıyla beraber hareket etmesi, kendini diğerlerinden farklı görmemesi, bütünlüğü sağlaması, işin bütün yükünü üzerinde hissetmesi liderin vasıfları arasındadır. Kaybetmek istemeyen, yenilgiye tahammülü olmayan, çürük olma ezikliğine -oyun dahi olsa- katlanamayan her oyuncu bunları düşünür ve takımını ve liderini ona göre seçer.

Oyundaki çekişmeyi sağlayan ipin apayrı bir yeri vardır. Öyle her iple oyunun tadı çıkmaz. Bir ara parlak, değişik renkli naylon çamaşır ipleri moda olmuştu. Ancak o iplerle çürük elma oynayanlar bilir o güzel görünümlü, parlak, renkli iplerle çürük elma oynamanın eziyetini. Naylon olduğu için bir türlü sıkı kavrayamazsınız sürekli elinizden kayar,

kaymaması için elinize dolamaya kalksanız elinizi keser, renklerindeki o güzel cazibe ipin mahiyetine yansımamıştır. Ucuz, ince bir ip kullansanız ipin kırılıp her iki grubun da yere düşmesi muhtemeldir. En isabetli tercih, kalın ve kaba görünse de gayet sağlam olan kendirden yapılmış halatlardır. Tuttuğunuz zaman sizi yarı yolda bırakmayacağını anlarsınız, avucunuzun içini doldurur ve kim ne kadar asılırsa asılsın ona bir şey olmaz, kim en sıkı sarılmışsa o galip gelir.

Çürük elma oynayanların belki bu sıraladıklarımıza kendi tecrübelerinden ekleyecekleri çok şey vardır ancak bir oyunun temel prensiplerini anlatıp ayrıntıları her oyuncunun kendi hassasiyetine ve anlayışına bırakıp biraz da dünyanın en büyük oyunu olan "hayat" oyunundan bahsedelim.

Bilinen diğer bütün oyunlardan en büyük farkı "hayat" oyununu istesek de istemesek de oynamak zorunda oluşumuz. Tüm zorluklarına rağmen herkesin oynamayı hiç oynamamaya tercih ettiği, başı zorunlu görünse de devamı ve sonu Rahmet'e bakan, kıymetini bilemediğimiz, çoğu zaman tadına varamadığımız ama hiçbir zaman doyamadığımız büyük bir oyun. Her kim bu oyunun sonunda düşen "çürükler"den olmak istemez ve sonsuz bir yenilgiye tahammülü yoksa oyunu kazandıracak "Lider'in takımı"nda yer alır.

Şüphesiz hangi düşünceye sahip olursa olsun meselelere müdahalesi ve takımını getirdiği nokta itibariyle liderlik vasıfları tartışmasız kabullenilen ortak bir isim bulunacaksa bu öyle bir lider olmalı ki elinde O'na inanların ayağını kaydırmayacak, yere düşürmeyecek adaletin ipi ola. O ip, öyle bir iptir ki insanı asla yarı yolda bırakmaz. Bütün olayları kendine çevirecek güce sahiptir. Kendine bağlananlar arasında gizli bir yakınlık tesis eder. O'na tutunanlar ellerini

gevşetmedikçe ihtilafa düşmezler çünkü kavuşan ellerinin üstünde bütün elleri kavuşturan bir güç olduğunu hissederler ve bu takıma gönül bağıyla bağlananlar yarı yolda kalmayacaklarını bilirler.

Aslında bütün oyunlar, basit ama uyulması gereken kurallardan ibarettir. Önemli olan kural dışılığın baştan çıkarıcı cazibesine kapılmadan kazanmaya kilitlenmektir. Takımını ve liderini doğru seçen, her oyundan galip çıkacaktır.

Ders 9: Kara büyülü sözleri ayıklamak insanlık borcudur.

KADIN DÜNYASINDA ERKEKÇE SÖZLER

Söz, çoğu kültürlerde büyülü bir dünyanın varlığı olarak kabul edilmiş, kiminde en yüksek sanatın kaynağı kiminde ise kutsal sayılmıştır. Sözlerin dünyasından bir nebze haberdar olanlar bunların söz hakkında söylenebilecek en kısır sözler olduğunu düşünebilir. Söz üstüne söz söylemekle bitmez çünkü sizin bitirdiğiniz noktadan bir başkası başlar, götürür. Nice söz ustaları kendi söylediklerini sanki bir başkası söylemiş gibi tekrar tekrar okur. Okur da tüketemez.

Söz söylemek bu kadar yüceyken söz dinlemek ondan geri kalır mı hiç. Çoğu sözler vardır ki söyleyeninden çok dinleyeni tarafından anlaşılır. Öyle sözler vardır ki elmas pahasında olsa da dinleyeni olmayınca söner gider.

Söz, söyleyenle dinleyen arasında bir köprüdür. Her şey akar bu köprüden; aşk, sevgi, nefret, kin, öfke... Bazen bir sevgi seli olur çağlar, bazen öfke dolu bir bomba olur patlar. Söz sahibinin dilinde hüküm olur.

Konu söz olunca söylenecek söz çok olur. Söz söylenir, söz dinlenir tabii bir de söz kesilir. Dedik ya söz dinlemek de söz söylemek kadar zordur. Söz kesmek sözü tanımamaktır. Sözler dünyasının sanatını kaçırmak, büyüsünü bozmak, kutsalını yıkmaktır.

Söz iki tarafı keskin bıçak gibidir. Söz vardır yılanı deliğinden çıkarır, söz vardır yiğide kılıç kuşatır. Söz vardır kuru ağaç gövdesini canlandırır, söz vardır başı vücudundan ayırır.

Fikirler sözde seyahat eder. Gönüller sözde sonsuza uçar. Hayaller sözde "ev"lenir. Karşıtlar sözde birleşir. Günler sözde aydınlanır.

Dünya sözle başlar, sözde döner, sözle biter.

Tüm bu sözlerin yanında bir de söz vardır ne söyleyende can bulur ne dinleyende mânâyla kavuşur. Muhakemeyi fersiz bırakır. Kara büyülü sözlerdir bunlar, dünyayı yalanlaştırır. Aslında sık sık rastlarız öyle sözlere de söze büyü katanların oyununa gelir, yalan dünyanın "ihtiyacı" olan "düzen"i bozmamak için yutarız sözümüzü.

İşte tam da öyle bir söz vardır kulaklarımda, kulaklarımızda. Hep duymuşuzdur, hep duyarız. Belki söyleriz de ama belli ki hiç düşünmemiş hiç sormamışız. Kim demiş, kime demiş, niçin demiş bu kara büyülü sözü?

"Ağlamayan çocuğa meme verilmez…" Önce anneler ama aynı zamanda babalar, halalar, dayılar, amcalar, teyzeler sorarım size, sahi ağlamayan çocuğunuza meme vermediniz mi hiç, yoksa verilmez olduğu halde verdiniz de saklıyor musunuz, artısı verdiğiniz için utanıyor musunuz? Yoksa siz de benim gibi kim söylemiş bu saçma sözü diye sorumlusunu mu arıyorsunuz?

Çoğu kadın anasının değerini ilk hamile kaldığında anlamaya başlar. Başlar diyorum çünkü bu bir süreçtir ve o andan itibaren de ölene kadar devam edecektir. Sonra sancılı bir bekleyiş ve ardından doğumla gelen bir misafir… Bir anda tüm algılarınızın değiştiğini hissedersiniz. Bu gelen öyle yoldan geçiyordum uğradım gibi herhangi bir misafir değil elbet. Sizin ellerinize terk edilmiş, bakarsanız hem *dâr* hem *câr* bakmazsanız mezar olacak bir misafir. Küçük bir kurtçuk için bile pek de fazla sorun olmayan karnını doyurmaktan

aciz bir misafir. Ancak acizlik onun elinde büyük bir güç, akıl almaz bir silah. Öyle bir silah ki onun yanında en modern teknolojiler bile şaşkın. Öyle bir güç ki sahip olduğu bu minik varlığın; iki köklü bir ağaç gibi iki silahlı. Biri kendindedir silahın tıpkı masallardaki gibi gak dese et, guk dese süt getirtecek cinstendir ki yazımıza konu olan sözü söyletmiştir. Diğeri ise ustası tarafından sizin içinize gömülmüştür ki bu sözü söyleyenin gafilliğini ele verir.

Söz vardır anlam içinde anlam taşır. Dedik ya söz söylemek, dinlemek hele anlamak bambaşka şeydir. "Rahim" Arapça bir söz olup koruyan, acıyan, merhamet eden demektir ve yaratıcının isimleri arasındadır. Ancak "rahim" varlığın en yüksek tecellisi olan "can"ın hayat bulduğu, yeşerdiği mekânın da adıdır. Hayatın tüllendiği yerin merhamet ve şefkat mânâları içeren sözle aynı olmasının tesadüf olduğunu düşünmek sözden bihaber olmak demektir. Canın neşvünema bulduğu yerle canın devamı için o yerin sahibinin içine konan silahın adlarının benzeşmesinden anlamayanın eseridir konumuz olan söz. Ne rahmi vardır ne de merhamet taşır. Taşımadığı için de kendi kurallarını kanun gibi sunan fermanvari kara büyülü sözler söyler.

Daha dün gibi hatırlıyorum kucağıma bir canın verilişini. Sanki "Beni neden o rahat merhamet yatağımdan kopardınız da bu kargaşanın ortasına attınız?" der gibi vücudu dünyaya tepki vermişti. Birçok bebeğin yaşadığı, halk arasında "doğum sarılığı" diye bilinen hastalığa yakalanmış, onun etkisiyle baygın bir halde, çaresiz, aciz, yatıyordu, "ağlamadan". Bana ait parçalar taşımasından heyecan duyduğum küçük mucizeyi seyre daldım ve bekledim. Ne mi bekledim tabii ki ağlamasını. O silahını çekecek kulaklarımı tehdit edecek ben de eli mecbur ona istediğini verecektim. Ama bir türlü

çekmiyordu silahını, yırtmıyordu kulaklarımı. Bense sabırsızlık içinde bekliyordum. Heyecanla bekledim, bekledim, bekleyemedim. Yok! Bu böyle olmayacaktı. Bu işte bir yanlışlık vardı. Ağlamayan çocuğa da meme verilmeliydi hatta belki daha büyük bir dikkat ve ısrarla yoksa *canım, cârım, dârım* mezar olacaktı. İçime gömülü gizli silah beni esir almıştı, ağlamıyordu işte, inatla ağlamıyordu ama onu öylece bırakamazdım, bırakmamalıydım. Ağlamıyorsa, bir tehdit gibi çekmiyorsa silahını onun sorunu muydu, kim olduğu belirsiz biri dedi diye hak etmiyor muydu memeyi? Bu dünya alacaklı vereceklilerden oluşmuş herkesin herkese karşı hak arayışı ile savaş açmış kargaşa alanı mıydı? Haberi olmadığı söze mahkûm muydu bu küçük yavru? İşte o zaman anladım sözdeki gafilliği. Merhametsiz bir yüreğin diliydi bu sözün çıktığı. Ve *Merhamet* yüceydi sözden ve dahi her şeyden. Sözde merhamet olmayınca hayat dalları olmayan kurumuş ağaç gibi oluyordu, kurutuyordu mânâyı, mânâdaki ruhu, özü.

Biliyorum çoğunuz sayamadınız bile uykusuz geçen gece nöbetlerini, ağlamadı diye buruklaşıp korka korka kulağınızı canınızın nefesine dayadığınız anları, yemiyor diye kaçan uykularınızı. İki saatte bir koşup hayat musluğunu ağzına dayadığınız zamanları. Saymadınız "ağlamasa" bile verdiğiniz memeyi. Bunları hüküm içeren yüce sözlerin aşkından yaptınız. Sözü öz olanın, hak olanın sözüyle yaptınız. Kara büyülü sözlerle kirlenmemiş parçanızla yaptınız. Hatta karşılığında mutluluk veren sözler bile beklemeden yaptınız. Öyleyse bu söz sizden çıkmadı.

Şimdi siz de merak ediyorsunuz hangi kara büyü sevdalılarından çıktı bu söz, hangi büyülü diller var bu sözde.

Kadınının sözde *"erkek"* (iş) dünyasına çıkışının tarihi çok da eski kabul edilmez. Sanayi Devrimi'nin ihtiyacı olan kurbanlar büyük *fedakârlıklar* yapılarak kadın ve çocuklardan verildi. Farklı zamanda farklı boyutta farklı mekânda yaşadığı düşünülen kadın artık sadece evde kalarak erkeğe yetmiyordu, kadının kendini aşması, açması lazımdı. "Ev esaretinin sonu" yutturmacasıyla daha büyük esaretlere atılmalıydı kadın ve bunu "kadınca" yapmalıydı. Önce kusursuz itaatinin sağlamlaşması için isyanı öğrenmeliydi başka türlü nasıl keserdi tutunduğu aile ağacının dallarını? Bir takım aklı evveller her zaman var olmuş ve var olacak kadını aramaya başladı toplumda. Yazmamak hatta düşünmemekle suçlandı kendisine ait odası bile olmamış kadın. Kamusal alan yaftasıyla süsledikleri fabrika koridorlarında, inşaat şantiyelerinde arandı sonra. Kadının evini temizlemesi yetmiyordu artık, erkeğin kirlettiği dağıttığı her yeri toplayıp temizlemeli, onu dışarıda da yedirip içirmeliydi. Asırlardır kendine ait olan mahremiyeti sorgulandı sonra çağ değişmişti, zaman kıymetliydi, erkeğe artık geceler yetmiyordu, kadın gündüzde onun gözünü doyurmalı, mahremiyetini paylaşmalıydı.

Kamusal alan asırlardır erkeğin hegemonyasındaydı, "erkekçe" kuralları vardı ve kadın buraya "erkekçe" çıkmalı, törpülenmeliydi. İşte bu yüzden merhametiyle beraber rahmini de terk etmeli, kısırlaşmalıydı. Rahmiyle beraber "kadınca" tüm silahlarından arınmalıydı, "gözyaşı" erkeğin en nefret ettiği silah olarak terk ettirilmeliydi kadına. Bir yandan da kadının sevemediği savaşarak var olmak öğretilmeliydi ve kara büyü yapıp söyledi bu sözü "Ağlamayan çocuğa meme verilmez." Aslında erkeğin ağlamakla işi olmazdı o kadınların işiydi o bu sözü "erkekçe" söylemişti. Onun dünyasında

ağlamak savaşmaktı ve savaşamayana ekmek yoktu. Kadının bunu böyle anlaması için yavrusu ile ilişkisi üzerinden bir kurgu yapıldı. Böylece erkek kadına "kendi" dünyasının kurallarını "erkekçe" söyleyip öğretmiş oldu. Bundan böyle kadına da çocuğa da savaşmadan, çalışmadan doymak da yoktu.

Ders 10: Biz güçlükleri paylaşan bir toplumuz.

TOPLUMSAL DİSLEKSİ

Disleksinin ne olduğunu bilen biri için yanlış anlamaya sebep olacak bir başlık toplumsal disleksi. Psikoloji ile ilgilenen ya da eğitimde öğrenme güçlükleri alanında çalışma yapanlar bilir ki disleksi, kişilerin birtakım alanlarda yaşadıkları güçlüklerin arkasında yatan bir öğrenme bozukluğudur. Gen teknolojisinin gelişmesi sayesinde hastalıklar da yeni boyutlar yeni tanımlar kazandı. Artık birçok hastalığın insanların kaderi olduğunu biliyoruz. Yani 50 kilo olsanız 25 yaşındaysanız da kolesterol denen illet eğer ailenizden birilerinde varsa size de musallat olabilir. Kalp, yüksek tansiyon, kanser, şeker gibi ciddi rahatsızlıkların genler yoluyla nesillere taşındığını, buna bağlı olarak da bazı hastalıkların bazı coğrafyalarda daha çok görüldüğü de istatistiklerle sabit. Bunları biliyoruz da "Kişisel öğrenme bozukluğu disleksi ne zaman toplumsal bir hastalık oldu?" diye sormak en doğal hakkınız olduğu gibi topluma yeni kavramlar sunmak da bir felsefecinin en doğal hakkı.

Disleksi dinleme, konuşma, akıl yürütme gibi insanın akıllı, sosyal bir varlık olduğunun göstergeleri olan alanlarda ortaya çıktığı gibi okuma yazma ve matematik yetenekleri gibi insanın eğitim ve öğretime açık, sonradan kazanım alanlarında da rastlanmaktadır. Toplumsal disleksinin yapısı toplumlara göre değişkenlik göstermekte olup bizim toplumda yukarıda zikredilen her alanda bulunmaktadır.

Toplumsal olarak ürettiğimiz "Az söyle çok dinle." "Söz gümüş ise sükût altındır." gibi atasözlerimiz bize dinlemeyi

salık verse de toplum olarak öğrenemediğimiz sessiz bir eylemdir dinlemek. Karı kocayı dinlemez, çocuk anayı, öğrenci hocayı... Bizim tartışma platformlarında katılımcılar sadece konuşurlar çünkü oraya konuşmak için çağırılmışlardır, yeterince konuşamadıklarını düşünürlerse öfkelenir, küser hatta yumruklaşırlar. Hal böyle olunca zannedilmeye ki en iyi konuşanlar bizim toplumdadır, bu konuda bir öğrenme güçlüğü yaşanmamaktadır. Konuşma güçlüğü çeken bireyler kelimelerin yerini değiştirirler (Keçiören yerine Çekiören). Toplumsal dislekside konuşma güçlüğü toplumsal olarak özellikle kendimizi ifade edeceğimiz alanlarda ortaya çıkmakla birlikte kendisini kelimelerde de hissettirir. Birçok kelimenin sözlükteki yazılımı farklıdır, toplumsal alanda kullanımı farklıdır. Limonlarımız eşki, yoğurdumuz samırsaklıdır. Baklava tespide pişirilir. En çok sevdiğimiz kelime "şey"dir. Şey ile "her şeyi" anlatabiliriz. "O şeyi ordan şeyetti sonra şeye seslendi sonrada o şey oldu işte." Sık sık rastladığımız tarz konuşmalardandır. Bu halimize de çok şükür, bu illet toplumsal olarak kanımıza işlediği için hâlâ nispeten iletişebilmekteyiz.

Okuma yazma gibi eylemler bizim için adına okul dediğimiz binalarda tepemizde hoca sopasıyla yapılacak zor işlerdendir. Toplumsal olarak okuma yazma özürlü olmamız sayesinde en diktatör yönetimleri bile baştacı edecek bir nesil yetiştirmeyi başaran nadir topluluklardan biriyizdir. Kişi başına düşen kitap sayısı gibi ince konulara girmeden bu öğrenme bozukluğumuzun irdelenmesini, gelecekte yetişecek toplumsal disleksi uzmanlarına bırakıyoruz.

Disleksinin toplumumuzda kendini hissettirdiği en belirgin alanlardan biri hiç şüphesiz matematik yetenekleridir. Hastalığın boyutu son zamanlarda ne yazık ki can almaya

başladı. Matematik bizim toplumda sadece nadir, özel, has insanlara ait bir kabiliyettir. Sayıların, sayısal ifadelerin ne işe yaradığını bir türlü tam olarak yerine oturtamayız. Sayının varlıklar âleminde nesnelerin birbirlerine eklenerek elde edilen niceliklerin soyutlanmış kavramları olması, bizi sayılar dünyasından koparmıştır. "İki elma iki elma daha dört elma eder"i anlarız ama "2x+2y=?" bizim için büyülü bir dünyanın ifadesidir. O yüzden alım gücümüzün azaldığı, işsizliğin çoğaldığı dönemlerde bile ekonomimizin nasıl büyüyebildiği ancak büyük adamların anlayacağı sırlı işlerdir.

Disleksi adı verilen öğrenme bozukluğunun ortaya çıkışında birçok neden sayılmaktadır. Bunlar, "doğuştan gelen" ve "travmaya dayalı" diye ikiye ayrılmaktadır. Toplumsal disleksi de bizim toplumda "gelenekten getirdiğimiz" ve "toplumsal travmalar"la kazandıklarımız olarak ikiye ayrılır. Yukarıda verdiğimiz örneklerin geneli gelenekten getirdiğimiz tipik örneklerdir. Toplumsal travma sebebi devrimlerimiz sayesinde bir türlü öğrenemediğimiz kavramların başında "demokrasi" "özgürlük" "hukuk" "sivil yönetim" gelmektedir.

Toplumsal disleksi, bizim gibi zekâsı bilimsel tescilli bir millette, nedendir bilinmez, akıl yürütme alanında da sıkça rastlanmaktadır. Bizim biberimiz de hayatımız da acıdır. Bundandır ki biz acıya dayanıklı ve hatta bağımlı bir toplumuzdur. Geçmiş acı hatıralara o kadar bağlı olanlar vardır ki ucunda onlarca insanın ölümü dahi olsa o acıyı yeniden yaşamak için şartları hortlatma peşinde koşarlar.

Aslında toplumsal disleksi hakkında söylenecek çok söz, yapılacak yeni tespitler olsa da bu alanı psiko-sosyolojik çalışmalara adanmış akademisyenlerimize bırakıp yeni bir hastalığı tanımlamış olmakla yetineceğiz.